

85008

56432

ЄВГЕН
МАЛАНЮК



ВИБРАНІ
ПОЕЗІЇ



1 9 4 3

СБ

Державна бібліотека
АЛЮП





JOHN ALAN LUTHER

ВИБРАН ПОЕЗИИ



Издание 1-е
Москва
1954 г.



Літературний редактор
Святослав Гординський.
Обкладинка Миколи Бутовича.
Друкарня Укр. Академії Наук
:: Львів, Постгасе 11. ::

06/10
387/339
СЕНРЕТНО
ЄВГЕН МАЛАНЮК



ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

1923 — 1943



88503

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО
ЛЬВІВ 1943 КРАКІВ

БІБЛІОТЕКА

ІСТОРІЯ, Т-РА ІСТ. ІСЛОВА

У ЛЬВІВІ

15(2-4n)5-65944

ПОСЛІДНІ
ВНІСАНІ



Львівська державна
наукова бібліотека
№ 3823

МОЛИТВА

Уродила рута, рута —
Волі нашої отрута.

Т. Шевченко.

Вчини мене бичем Твоїм —
Ударом, вистрілом, набоем,
Щоб залишивсь хоч чорний дим
Над неповторною добою.

Хай безсоромні очі їсть
Тих, що живуть без сліз і честі,
Хто скинув і любов і злість,
Бо не під силу було нести.

Хто все зітхав — заснуть, втекти,
Сховатись за Мазепу й Крути,
Коли грозою йшли — віки! —
Над полем рути і отрути.

Твоїм бичем мене вчини,
Щоб басаманувати душі,
Щоб захитать і знову зрушить
Смертельний чар дичавини.

20. 2. 1933.

MORITUA

Exemplar 1000
1000 Exemplar

1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar 1000 Exemplar

1000 Exemplar

СТИЛЕТ І СТИЛОС

Стилет чи стилос? — не збагнув. Двоєю
Вагаються трагічні терези.

Не кинувши у глиб надійний якор,
Пливу й пливу повз береги краси.

Там дивний ліс зітхає ароматом
І ввесь дзвенить од гимнів п'яних птиць,
Співа трава, ніким ще не зім'ята,
І вабить сном солодких таємниць.

Там зачарують гіпнотичні кобри
Під пестоші золототілих дів...
А тут — жаха набряклий вітром обрій:
Привабить, зрадить і віддасть воді.

Та тільки тут веселий галас бою —
Розгоном бур і божевіллям хвиль.
Безмежжя! Зачарований тобою,
Пливу в тебе! В твій п'яний синій хміль!

30. 8. 1924.

БІОГРАФІЯ

1.

Завжди напружено, бо завжди — проти течій.
Завжди заслуханий: музика, самота.
Так, без шляху, без батька, без предтечі.
Так — навіпростець — де спалює мета.

Все чути. Всім палать. Єдиним болем бути,
Тим криком, що горить в кривавім стиску уст,
І знать, що випало — загаснути забутим,
І спомином кінця — кісток народних хруст.

2.

Так вийшовши з глухого степу,
З зітхань страждальної землі,
Вирізблюю німий життєпис
На дикім камені століть.

Так конструую вічний образ
На сірім доколі часу,
І мудрість протина, як кобра,
Гадючим зоренням красу.

І розраховує, й шепоче,
І виміряє кожен крок,
Лиш електрично колять очі
Крізь все мереживо морок.

Заплутуюсь густіш і гірше
Під діамантовий гіпноз,
І тільки бачу — камні, вірші,
І тільки чую — гул погроз.

І все боюсь: скінчиться термін,
А я не скінчу завдання
І попливу один, без керми,
У тьму вмираючого дня.

3.

Мушу випити келих докраю —
Полиневий мед самоти,
Так нещадно, так яро згораю, —
Чи ж побачиш, відчуєш ти?

Недорізаним звірем — вітер
Проридає в страшний простор.
(Там жито — надовго збите,
Там чорним повітрям — мор).

А я мушу незмороно - просто —
Смолоскипом Тобі Одній,
Я — кривавих шляхів апостол —
В голубі не вечірні дні.

1924.

ЗЛОВІСНЕ

Знов захід буряний. Недобрий.
Знов пророкує кров'ю літер,
Що ми загинем, яко обри,
Що буде степ, руїна й вітер,

Що почорніє світ сей білий,
Що все живе пожруть пожежі,
Що тільки віщий свист Сибілли
Лунатиме в сліпім безмежжі.

Сузір'ям скаже Бог вознести
У мертвім небі пентаграму,
Й новий про се напише Нестор
В самотній катакомбі храму.

1924.

З „СУЧАСНИКІВ“

На межі двох епох, староруського золота повен,
Зазгучав сонценосно твій сонячно-ярий оркестр, —
І під сурму архангела рушив воскреслий човен,
І над гробом народу хитнувся кам'яний його хрест.

І на древнім, на скитським, на кров'ю залитім
просторі

Говорили могили, співали козацькі вітри.

І у літери тайн степовії складалися зорі,

Щоб племінним пророцтвом означить початок пори.

Так зродився ти з хвиль злotosиніх космічних
вібрацій,

Метеором огнистим ударив в дніпровські степи

І, здавалося, — вріс. І над плугом схилився до
праці

І вже мріяло серце про сонцем налиті снопи...

Вили бурі історії. Рвали й жбурляли відвічне.

О, ти знав, що тоді не сонети й октави, о, ні! —

Жорстко-ярим залізом ти пік одоробло північне

Й клекотіла душа твоя в гнівнім, в смертельнім огні.

Раптом... брязнуло враз! І ридально навів
розірвалось...
І бездонним проваллям дихнула порожня луна.
... від кларнета твого — пофарбована дудка
зосталась
... в окривавлений Жовтень — ясна обернулась
Весна.

І по синіх степах дикий вітер повіяв примару,
Щоб журить і жахать... Замогильний доноситься
спів.
І вночі мертвий місяць освітлить з-за сірої хмари
Божевільну Офелію — знов половецьких степів.

11. 1924.

І час настав. І сталось вічне.
Співали весняні вітри.
І вітер під снігами Січня
Ту зустріч подихом зустрів.

Які ж наворожили зорі,
Що два життя в людській імлі
Побачать віддалі прозорі,
Розквітнуть казкою землі!

Який же ангел зореокий
З нічних небес на нас вказав,
І Бог забув про синій спокій,
І в вічність нас заколивав!

І розійшовся, і розтанув
Сей бідний світ земних пустинь.
З-за міжпланетного туману
Безсмертя заясніла синь...

І вже не знав: ці очі вічні —
Чиї — коханої? Сестри?
Ось — Квітень розцвітає в Січні,
Співають весняні вітри.

26. 2. 1924.

ВЕЧІР

Крізь заходу іконостас,
З нерукотворним ликом Бога,
Стомились спалені уста
Кричать анáтому епохам.

Кривавляться сувої хмар —
Повстань червлені орифлами —
Й, під тиші похоронний марш,
У тьму згорають над полями.

В космічнім рокотанні лір
О, Сонце, отче злої тварі, —
Даремна кров твоїх офір
Перуновій прадавній ярі!

На полум'ї твоїм світи —
Не сплавить, не переробити,
І атоми не спиниш ти
Доконувать старі орбіти.

Згучить все та ж музика зор
Під скиптром диригента - Бога,
І заглуша сліпий простор
Мою анатему епохам.

1923.

Несамовитим криком крові
Роздерлися Твої уста:
Сурмиш у рупор пурпуровий,
Вагітна бурями повстань!

Крізь чорних днів крижану хугу,
Крізь свист степів, крізь порох трун —
Виконуєш космічну фугу
На струнах зореметних рун.

З несамовитого Синаю
Ти — гураганом голосів —
Гукаєш, кличеш, проклинаєш,
В своїй розіп'ятій красі.

1923.

УРИВОК З ПОЕМИ

Je suis un fils de cette race...

E. Verhaeren.

Внук кремезного чумака,
Січовика блідий праправнук, —
Я закохавсь в гучних віках,
Я волю полюбив державну.

І крізь папери, крізь перо,
Крізь дні буденні — богоданно
Рокоче запорозька кров
Міцних поплечників Богдана, —

Тих отаманів курінних,
Що, під гармати революцій,
Уміли кинуть п'яний сміх
В скривавлене обличчя — муці.

Чия залізна голова
І з-під катівської сокири
Жбурляла в чернь такі слова,
Що їй мороз ішов за шкіру.

36132

Хто в дикий вихор гопака
Втіляв життя назустріч степу,
Й чия упевнена рука
Зміцняла сивого Мазепу.

Коли ж в батуринським огні
Держава рухнула, тоді то
Вони взяли свячений ніж,
Залізняка майбутні діти!

Хай згинуло, хай загуло, —
Вони лишилися, як криця!
І жадний примус, жадне зло
Їх не примусило скоритись!

Херсонські прерії — мов Січ,
А кобзарем — херсонський вітер,
І рідним був одразу клич:
— Вставайте! Кайдани порвіте!

Бо ж там тече козацький Буг
Й — не раз червоная — Синюха,
А я там весен вербний пух
І дух землі — з дитинства нюхав.

Як не калічила Москва,
Не спокушав її розгон той, —
Та враз підвівсь і запалав,
І з серця кров'ю крикнув Гоним.



...Даремно, вороже, радій, —
Не паралітик, і не лірник
Народ мій — в гураган подій
Жбурне тобою ще, невірний!

Ще засилатимеш, на жаль,
До Києва послів московських, —
І по паркету наших заль
Ступати лаптю буде сковзькю.

5. 6. 1924.

ARS POËTICA

Не жар ліричних малярій,
Не платонічні очі Музи, —
Скінчився вік наш, кустарі,
Під рокоти космічних мўзик!

І над безоднями глибин
Стихії шалом біснуватим —
Єдино Конструктивний Чин
Поможе нам опанувати.

Не Пітії сліпий екстаз,
Не вундеркіндство і арена,
Ні! — Математика проста —
Прозорим, променем Рентгена.

Талант — ліричне джерело.
Тож не — поет, хто лиш невпинно
Дзюркоче про добро і зло.
Поет — мотор! Поет — турбіна!

Поет — механік людських мас,
Динамомайстер, будівничий.
Повстань майбутнього сурмач,
Що конструує День над Ніччю.

Він з пекла й грому димних міст,
В яких пульсує електричність,
Поемою будує міст
Туди — у недосяжну вічність.

Серед самумів, серед злив,
Екстрактами могутніх формул,
Він — неустанній хемік слів —
Плянуге витревалу форму.

Сталево пружиться рука
І впевнено, з опори рими,
Ось вірш, як стріл, неборимий —
Зростає аркою рядка.

5. 6. 1924.

ПІД ЧУЖИМ НЕБОМ

1.

Не треба ні паризьких бруків,
Ні Праги вулиць прастарих:
Все сніться матернії руки,
Стара солома рідних стріх.

Все сниться гук весни і вітер,
Веселий вітер світлих літ.
А — тут — молюсь, убогий митар,
Шукаю Твій вогненний слід...

Ні. Не знайти. Ніхто не знає,
Ніхто не чув Твоїх плачів.
Біля всесвітнього Синаю,
Як завше: золото й мечі.

2.

Десь сіре поле в чорних круках,
Що пророкують: кари! кар!
А я тут, на чужинних бруках,
Чужий — несу чужий тягар.

А я на полум'ї розлуки
Назавше спалюю рокі,
І сниться степ Твій, сняться луки
І на узгір'ях — вітряки.

Там свист херсонського простору!
Там вітер з кришталевих хвиль!
А тут: в вікні опустиш стору —
І п'єш самотній, смертний біль.

3.

Несу отут страшний свій іспит
І знаю, що життя мине.
І мати, сидючи на призьбі,
Вже не вичікують мене.

Давно Євгена поминає
Заупокой старенький піп,
За весною весна минає
Під запашне зітхання лип.

Все далі висиха Синюха,
Й линия її весела синь,
А вітер заголосить глухо
І пролітає в далечінь.

Сіріє стріха під дощами,
Вже й хата стала нетривка,
І мати слухають ночами
Бронхітне гавкання Бровка.

4.

По яких ще дорогах шукати причинної долі?

Перекотиполем блукати в яких степах?

Вітер грає, веселий, хвилюючись по роздоллю,

Від зруйнованих міст розвіває горілий пах.

Заховала перекупка-пам'ять всі сни глибоко,

Тільки будить горілка на чорнім шляху в корчмі,

Ніби в морок душі, в її цвінтарно-мертвий спокій

Після чарки отрути влітає сонячний чміль.

І ось все забуваю, і все зникає, в сутінні.

Зостає лише рівний профіль і зоряний зір,

Та ще заграє глухих за плечима Твоїми тремтіння:

Всі принади Твоєї страшною краси.

1924.

5.

Кожен день тут приходить пустельний і легкий,

А Ти — там, за горами й ярами гориш.

Не допоможуть ні подорожі далекі,

Ні чужа далечинь, ні весна, ні Париж.

Заспокоїти серце? Та чим же? Та як же? —

Научи мене кров'ю Твоїх молитов!

Не допоможе ніхто. І не буде інакше.

І з сльозами моїми змішаю питво.

Що мені телефоти, версалі, експреси?
Нашо грім Аргентин? Чудеса Ніагар? —
Сниться синя Синюха і верби над плесом,
Вольний вітер Херсонщини, вітер-дудар.

Сниться гомін дубів прадідівських та річка,
Бідна хата та тепла долоня сестри...

Тільки б рідного поля зворушлива стрічка!
Тільки б сіра солома прабатьківських стріх!

1923.

ІСХОД

Не забути тих днів ніколи:
Залишали останній шмат.
Гуркотіли й лякались кола
Під утомлений грім гармат.

Налітали зловісні пта́хи,
Доганяли сумний похід,
А потяг ридав: На Захід... На Захід...
На Захід...
І услід — реготався Схід.

Роззявляв закривавлену пашу.
П'яний подих нудив, як смерть.
Де ж знайти нам за тебе кращу
Серцем, повним Тобою вщерьть?

1920.

З „ЄВАНГЕЛІЇ ПІЛЬ“

Знову біблія літа розкрила
Сторінки заколосених піль.
Легкий вітер напружує крила
Гнати леготом золото хвиль.

Все забув: мої смутки і скрути,
Мої грішні, бездушні слова, —
Тут, на цярині, Книгою Руті
Розгортаються справжні жнива.

Про святий пророкуючи голос,
Про Месію над морем пшениць,
Тут дзвенить обітницею колос,
Під косою схиляючись ниць.

Можна смерть лише смертю здолати,
Тільки в цім таємниця буття.
І зерно мусить вмерти, щоб дати
В життєдавчому житі — Життя.

Сонця співом дзвенять гострі коси,
Сонця спів в стиглім золоті нив,
І шумлять під косою покоси,
І в'язальниць доноситься спів.

1923.

ПСАЛЬМИ СТЕПУ

Криваві зорі світ повідають...

„Слово о Полку“.

1.

Лежиш, скривавлена і скута,
Мов лебідь в лютім полоні.
Яка ж страшна Твоя покута!
Які глухі, жорстокі дні!

Мідна, як смерть, Твоя в'язниця,
В ній морок смороду і мла.
Невже ж Тобі ще може сниться,
Що вільна Ти колись була?

Що над ланів співучим злотом
Ти билась крилами в блакить?
А тут терпінням і скорботам
Життя віддало кожную мить.

А тут все тіло пражить сором
Гостріш, ніж біль найгірших кар, —
Коли Тебе розпусним зором
Нагую огляда владар.

Ні, Ти — не мати! Шал коханки
 У чорнім полум'ї коси,
 В обличчі степової бранки
 Хміль половецької краси.

В очах звабливий морок ночі, —
 З них кличе, кличе глибина,
 А в диких рухах ще регоче
 Ніким не займана весна.

Тебе б конем татарським гнати,
 І, — тільки просвистить аркан, —
 Покірливо підеш сама Ти
 З лукавим усміхом у бран.

Привабливо-безсила й гарна —
 Осяєш Ти чужий намет,
 І хижий хан буде безкарно
 Впивати уст отруйний мед.

Та хутко скінчиться відрада:
 Засне він стомлений, в тобі ж
 Прокинеться кривава зрада
 І стисне віроломний ніж...

Блиснуть у тьмі вовчиці очі —
 Лиш горло кров'ю захарчить, —
 Ти в море степової ночі
 Впірнеш русалкою умить.

І знову чарівне обличчя
Закриє половецький степ,
І знову ніч очей покличе —
Тебе спіймать, схопить Тебе б!

Тебе б конем татарським гнати,
Поки аркан не заспіва!
Бо ти ж коханка, а не мати,
Зрадлива бранко степова!

3.

Хижі птиці летять зі Сходу
На червоному тлі пожеж, —
Бачу, бачу Твою Голготу
І звідціль, з моїх мертвих меж.

Скитський вітер гуляє й нині,
Як тоді, пам'ятаєш Ти?
А степи Твої знов — пустині,
Хіба тільки нове — хрести.

Проорало глибоким плугом,
Кров'ю сіяв новий сіяч, —
Дике жито прийдеться другим
Тяжко жати під спів і плач.

Дике жито! Криваве жито!
Поховай же страшний наш слід, —
Серцем спаленим — все пережито
В апокаліпсі хижих літ.

Прости, прости за богохульні вірші,
 Прости тверді, зневажливі слова!
 Гіркий наш вік, а ми ще, може, гірші,
 Гіркі й пісні глуха душа співа.

Під грім гармат, під вітру подих дикий
 Гула дудонь з-під варварських копит, —
 Ми не зазнали іншої музики
 І інших слів в вогні залізних літ.

Десь мудрим сном в архівах спали книги,
 Ми ж з них хіба палили цигарки.
 Пів-русини, а напів-печеніги, —
 Наш навіть сміх був хмурий і гіркий.

То ж не дивуйсь, що, визволившись з брану,
 Ти, зранена, зустріла нас, синів,
 Що в дикім захваті ятрили кожную рану
 Шаршавими руками дикунів,

Що в дикій пристрасті — Твоє тулили тіло,
 І кожний рвав до себе і радів,
 А кров текла... І Ти заохолоділа
 В палких руках закоханих катів.

Тепер, коли кругом руїни й вітер,
 Я припадаю знов до Твоїх ніг, —
 Прости, прости, — молю, невітшний митар,
 Прости, що я — останній печеніг,

Прости, що я не син, не син Тобі ще,
Бо й Ти — не мати, бранко степова!
З Твоїх степів летять птахи зловіщі,
А я творю зневажливі слова.

В таборі, 3—7. IX. 1923.

ВІТРИ ІСТОРІЇ

1.

Знов на Богдановій діди́зні
Історії свистять вітри,
Скрегочуть місяці залі́зні
Неповторимої пори.

Ще не одно столі́ття йтимеш
Метою перед ру́хом лав!
... І буде снитись бідний Тимі́ш,
І гук неодгука́вших слав...

Ще не один раз все повтори́ш
Під грім і́сторії, як в снах,
І, може, тільки втретє́ створи́ш,
І втретє́ запала весна!

2.

Вітри і́сторії розсію́ть
Готичні суті́ні століть, —
Жагу ж зустрінути Ме́сію
Водою днів не уто́лить.

Кри́лю голо́дний зі́р за обрі́й,
Обтя́тий Богом шестикри́л,

Мій лютий плач, мій сміх недобрий,
Всі корчі демонської гри, —

Лукава пристрасть і лукавий
Холодний біль — Тобі! Тобі!

Не задля зла, не задля слави, —
Той дар гіркий віддай юрбі, —

Ні. Ось цей смолоскип поета
(В нім м'язи й мозок мій горять)
Несу туди, де мріють мети,
Де з крові родиться зоря,

Де хмарами скипілось небо
Під ярим полум'ям пожеж,
Де простір — половецьким степом,
Де дика далечінь — без меж.

Чингіз і нині отаман там,
І ніч чорніє день за днем...
Вчини ж цей щит мій адамантом!
Цей меч — архангела вогнем!

24. IV. 1924.

НАПИС НА КНИЗІ ВІРШІВ

Напружений, незломно-гордий,
Залізних імператор строф, —
Веду ці вірші, як когорти,
В обличчя творчих катастроф.
Позаду — збурений Батурин
В похмурих загравах облуд, —
Вони ж металем — morituri —
Сурмлять майбутньому салют.
Важкі та мускулясті стопи
Пруживий одбивають ямб, —
Це дійсности, а не утопій
Звучить громовий дитирамб.
Ось — блиском — булаву гранчасту
Скеровую лише вперед:
Це ще не лет, алё вже наступ,
Та він завісу роздере.
Шматками розпадеться морок
І ти, — нащадче мій, збагнеш,
Як крізь тисячолітній порох
Розгорнеться простір без меж.

Збагнеш оце, чим серце билось,
Який цей зір нагледів мет,
Чому стилетом був мій стилос
І стилосом бував стилет.

4. I. 1925.

3 „ПОЛИНУ“

1.

В твою далеку синь я обрій відчинив,
Знемігся і припав — ковтати подих любий, —
І сонцеокий день крізь дим далечини
Блакитним леготом і пестить, і голубить.

І в очі широчінь повіяла страшна,
І простір — свист степів — пронизує вітрами.
Це ж тисяча-яка засиніла весна?

У кóтре ж це гряде Ярило із дарами?

А ти — все та ж. Все — та ж. Розстань-дорога
орд, —

Мандрівним племенам широкий шлях одвіку...

Коли ж струснеш цей пил? Повстанеш вся —

акорд!

І лоно віддаси своєму Чоловіку!

2.

Не стомилась лежати шляхом,
Кочовничий крок, видно, легкий.
Так тепер — зі Сходу на Захід,
Як тоді — із Варяг у Греки.

Не стомилась — лежиш простерта,
Тяжко гупають в древні груди, —
Лиш — луна. Ні життя, ні смерти.
Довгий сон вікової отрути.

Довгий сон під склепінням неба
В тишині твоїй занімілій,
Правкраїнське радіо степу —
Не дає ні вітру, ні хвилі.

І живем за межею прокляття,
І чекаєм даремно і вперто.
І ввижається: гарби, багаття,
Дальні заграви, далеч простерта,

Крик гортанний потвор кососкулих,
Тупіт тисяч, дзичання, дудніння,
Свист степів, опівнічнії гули,
Ніч — і ти, закривавлено-синя.

3.

На літопису незатертім
Креслю циклоїду доби, —
Ще тут в моїм земнім посмерті
Вібрують луни боротьби.

Смертельні спорохніли узи.
Хай неживий в земнім житті, —
Ще й досі чую грози мұзик
В моїй могильній самоті.

Ще не осів забутній порох,
Ще тиша — тепла від подій
І на непімщених просторах
Гуляє вітер-буревій.

І знаю: буде. Знаю: вдарить.
І знов, і знов хитнеться світ,
І прокривавить гимном кари
Непереможний заповіт.

1925.

СЬОГОДНІ

1.

Біла лагода яблунь в цвіту.
П'ю життя моє спрагнено - радо,
Прийдеш, прийдеш? — і легіт: прийду —
Медоносним зітханням — ой, Ладо!

День дзвенить — золота голубінь,
День співає — блакитна безодня...
Тільки — яблуні та голуби,
Тільки барви буяють сьогодні!

2.

Це нічого, що небо чуже, і чужа
Далечінь віє в очі. — Дивись!
Вже перейдена нами остання межа,
Перед нами засяяла вись.

Тільки синь, тільки глиб, тільки спокій... Ясна
Тільки вічність... Навіщо ж слова?
В лазуреві безмежжа нас кличе весна,
Пружно-яро життя ожива.

І земля — нареченна в молочнім цвіту
Яблуново-рожевих садів —
Мліє солодко в сонячно-яснім меду,
В першій, росній красі пелюстків.

3.

А дні пливуть — мелодія в блакить,
А дні дзвенять, як золото в лазурі,
І вічністю триває кожна мить,
І в спокої втопились давні бурі,
І океаном заясніла вись
І тиша, тиша. Тільки в вишнях білих
Бриніння бджіл замріяно злились
В один хорал блаженний і безсилий.

V. 1925,

Знаю — медом сонця, ой, Ладо,
В твоїм древнім тілі — весна.
О, моя степова Гелладо,
Ти й тепер антично-ясна.

А між нами простір — гураганом.
Хоч вдихнуть, хоч узріть тебе де б...
Половецьким, хижацьким ханом
Полонив тебе синій степ.

Десь там квітнеш вишневим цвітом,
Десь зітхаєш в веснянім чаду,
А мені ти — блакитним мітом
В золотім полудневім меду, —

А мені ти — фатаморгана
На пісках емігрантських Сагар —
Ти, красо землі несказанна,
Нам немудрим — даремний дар!

4. IV. 1925.

ВАРЯЗЬКА БАЛЯДА

Необорима сонячна заглада —
Віки, віки — одна блакитна мить!
Куди ж поділа, степова Гелладо,
Варязьку сталь і візантійську мідь?

Від синіх меж до сіверських окраїн
Широчина нестримано росте,
Мов на бандурі велетенській грає
Співучим вітром припонтійський степ.

Гарячий день розлив пекуче злото
І сам втопивсь у сонячнім меду,
Й крізь спокій цей єдина ллється нота —
Блаженних бджіл в вишневому саду.

Лиш чорними очима хитрих вікон
Всміхнуться молодицями хати, —
І знову степ пестить мої повіки,
І знову скитські баби і хрести.

Лиш, як крізь сон, майнуть крилаті вії
І ніч очей з-під п'явок гострих брів, —
І знову — степ. Лиш де-не-де замріє
Архіпелаг послулих хуторів.

Дзвенить вода. Це він, це він синіє,
Баляда хвиль — Дніпро. І на горі
Спить Київ — Степова Олександрія
Під золотом царгородських мозаїк.

Там обертав в державну бронзу владно
Це мудре золото — кремезний варяг,
І звідтіля ж воно текло безвладно
Під ноги орд — на кочовничий шлях.

Гриміли десь козацькії літаври,
Віки несли не раз залізний дар, —
Він в холодку ж спочив у темній Лаврі
Від мудрости знесилений Владар.

(А ти не довго гаялась в тривозі:
Сарматських уст — отруйний, п'яний мед
Ти віддала татарину в знемозі
І чув твій сміх батієвий намет).

І далі, там, де беріг Кіммерії
Підніс коринтські обриси колон,
Де Херсонес замріяно біліє
І снить солодкий, вічний, синій сон,

Де кам'янисті межі скитських прерій
Врізаються в козацький буйний Понт
Причалом генуеських кондотерів,
Кінцем твоїх бурхливих перепон...

Отак лежиш — замріяно-безсила,
А сходить ніч і відьмою вночі
Ти розгортаєш кажанові крила...
І поки по гаях кричать сичі,

По болотах скрегочуть млосні жаби,
Шепоче тьма і стогне в снах Дніпро, —
Летиш страшна й розхристана на шабаш —
Своїх дітей байстручу пити кров — — —

... А з Чигрина й Батурина, в тумані
(Козацьке сонце тільки випливає)
Два гетьмани виходять мертві й п'яні
І кожен довго плаче і співає.

Один зітха — єдиним зойком: „Тиміш“ —
І проклина Виговського всю ніч, —
А другий, — той що огрядніш і стриманіш, —
На північ кида блискавками віч.

І чуть: „чекай, бо ж — жодного респонсу,
Ти, Орлику, — гаряча голова!“.

— — — — —
... Коли ж, коли ж знайдеш державну бронзу
Проклятий край, Гелладо Степова?!..

26—28. VI. 1925.

З „ГОРОБИНОЇ НОЧІ“

1.

Обпалені уста й цупкі гадюки рук, —
І чорна пристрасть знов пекучим чорним вітром,
А десь гудуть скрипки — під пестощами мук
І вторять цілу ніч — глухим похмурим цитрам.

Солодка тьма лягла густим п'янким повітрям,
Ніч катувань і зла заводить темну гру, —
Зловісно-низько так північний кряче крук
Назустріч привидам необоримо-хитрим.

Ні іскри — ні вогню. Смертельна німота.
Лиш темна метушня глухих, сліпих агоній.
Цілуй, цілуй мене, — бо ж знаю: ти — не Та...

І в вітрі пристрасти татарський свист погоні:
Ось-ось — в проклятій тьмі хроплять скажені коні
І тяжко гупають нещадні копита.

2.

Перегриміло. Одгуло.

Всю ніч стріляло блискавками.

І вже не знаю: чи було,

Чи ніч мене дурила снами.

Перегриміло. Одійшло.

І знову сонце, знову ранок,

І де грозою пропекло, —

Лишилась тільки чорна рана.

Затягнеться і заживе,

Живе життя ізнов покличе, —

Побідний день вгорі пливе,

Туман тіка услід за ніччю.

І тільки сльози — зливи зла.

... І тільки квітничок зіпсован...

Перегриміла, одгула

Ніч горобина, ніч грозова.

5. X. 1925.

ШЕВЧЕНКО

Не поет — бо це ж до болю мало,
Не трибун — бо це лиш рупор мас,
І вже менш за все — „Кобзар Тарас“,
Він, ким зайнялось і запалало.

Скорше — бунт буйних майбутніх рас,
Полум'я, на кóтрім тьма ростала,
Вибух крові, що зарокотала
Карою за довгу ніч образ.

Лютий зір прозрілого раба,
Гонта, що синів свяченням ріже, —
У досвітніх загравах — степа
З дужим хрустом випростали крижі.

А ось поруч — усміх, ласка, мати
І садок вишневий коло хати.

КУЛІШ

Гарячий день втопивсь в нічній прозорій млі.
Ти довго Шекспіра перекладав сьогодні —
І знав, що все це — в тьму, в майбутнє цій землі,
В неславу й забуття... А ніч — лунка безодня —
Дзвеніла зорями... І сторінки — по одній
Ще мерехтять в очах. — І на нічних теплі
Ти полетів у даль, туди, де вже світлів
Похмурий небосхил зорею передодня.

А хутір в сяєві — казкові лаштунки,
Мов дивний Чигирин, де сплять гетьманські залі,
Де ти вигадуєш, бадьорий і стрункий,
Залізний стиль нових універсалів...

Прокинувсь. І перо виводить ядом спраги:
„Народе без пуття, без чести, без поваги“.

25. IX. 1925.

13 ЛИСТОПАДУ 1920 Р.

Степ тремтів від залізного зойку війни,
Степ стогнав — гомін лунко котився гóнами, —
Воскресали так страшно пророчі сні
І на Захід ридали вагони.

Чорний Полк — наметом — в останній наступ.
Скавучать навпростець останні набoї,
А десь вже глухо стукає заступ,
Десь, за межами бою.

Вітер поривом — шмат кулеметної стрічки
Чи луну запоріжської „Слави“ —
Й знову — плюскіт глухий історичної річки,
День щемить морозно-білявий.

За околицю вийдеш і видко: бронпотяг
Біля Підволочиська димом дмуха,
Набуха, вибуха і простору протяг
Лиш далеку луну доносить до вуха.

Клекотить ще, але — догорає, тліє,
Фістулою — останній акорд скорострілу...
Щось тяжке і одвічне на обрію мріє,
Розпростовує чорні крила.

Виростає нестримно, біжить, як калюжа,
Що ж воно? Чи скажених отар череда?
Чи повітря морове? Ні — нищить, бруднить
і спаплюжує
Землю мою чергова орда.

Степ підвівся і втілювався в древній хаос
І посунув на нас в гостроверхих татарських
шапках, —
Ось все ближче, все ближче — вже вершники
в балці — ось! —
Вже летять перетяти нам шлях.

... Дону синього не пощастило зачерти.
Руська земле! За шолом'янем єси.
І на Захід, на Захід ридують вагони з хаосу
і смерті,
З апокаліпси піль Твоїх, з пекла Твоєї краси.

З „ПОЛІТТЯ“

1.

Одсяяло, одсиніло полудне, —
Кривавий захід поглинає тьма
І на пустелі дальні і безлюдні
Лягає мертвим саваном зима.

Де ж свято барв? Де Жовтня хміль? — Нема.
Ось дні грядуть буденні, темні, трудні.
Де вітер рвав, де клекотіли рудні, —
Там грудня — лід, там тишина німа.

Кошавий голод. Згарища руїн.
В тобі одній — хвороби всіх країн
І на тобі — прокляття всіх прокльонів.

Будь проклята ж ще раз, полужива,
Гелладо Скитська, Гелладо Степова,
Сарматських Афродіт, кирпатих Аполлонів!

2.

Не хліб і мед слов'янства: криця, кріс.
Не лагода Геллади й миломовність:
Міцним металем наллята безмовність
Короткий меч та смертоносний спис.

Щоб не пісні — струмок музичних сліз,
Не шал хвилевий — чину недокровність, —
Напруженість, суцільність, важкість, повність
Та бронза й сталь — на тиск і переріз.

Бо вороги не згинуть, як роса,
Раби не можуть взріти сонця волі.
Хай згине скитсько-еллінська краса
На тучнім припонтійським суходолі, —

Щоб власний Рим кордоном вперіза́в
І — поруч Лаври — станув Капітолій.

15. II. 1925.

З „ВАРЯГІВ“

О, прокляття твоє,
богорівне прокляття простору...

Юрій Липа.

1.

Проклін, проклін степів чорнявим долам.
Ланів полон трима в одвічній зморі.
Вже не дихне нам в душу синє море, —
Бог покарав і прокляв суходолом.

Лиш кочовничі орди — сараною,
Мандровані народи — чорним мором,
Гармата — плугом, шабля — бороною,
Історія — вітрами над простором.

Пекуча спека серпнів у чорнозем,
В смагляво-тучне сало суходолу,
В беззахисно-зомлілу плоть подолу,
Віддану на поталу темним грозам.

І люд, пригнічен низиною ниць,
Вколисаний в сумирний шум пшениць,
Позбавлен моря, грузне в землю Вієм...
... А степ палає вічним суховієм...

І не вирватися, не згоріти, —
 Древній обрій ревне стиска.
 Синьоокий, стрибожий вітер, —
 Мов комонна стать козака.

Свисне шабля хижо і гостро,
 Бо ж відвіку одна мета:
 Подолати прострацію прбстору,
 Перелляти століття в літа.

Кінь, мов лук. Тільки вдарять копита, —
 І стрілою дзичатиме чвал.
 ... Не розвідано й не розпитано
 Про шляхи степових навал...

Ти, у кого і нерви — бандура,
 В чийм серці ридає раб, —
 Стань шулікою, вовком, буйтуром,
 Тільки просто, просто — на Муром —
 Заграбоване граб!

Ти, що змиршавів у корості,
 Вигноїв власне ім'я, —
 Всю палючу отруту злости
 На сусальне злото Кремля.

За набої в стінах Софії,
 За криваву скруту Крут, —
 Хай московське серце Росії
 Половецькі пси роздеруть.

3.

На березі синього моря —
Там живуть тверді й прості люде,
Відважні рибалки щастя,
Стерничі власної долі.

Руки їх від вітру бронзові,
Рухи в них, як доля, суворі,
Зір прозорий, як синій простір,
І — як обрію смуга — гострий.

На березі синього моря
Зростають крицеві раси,
Мовчазні, як надморські скелі,
І міцні, як приморський воздух.

На березі синього моря
Рокоче широкий вітер,
Напинає пристрасні перса
Вітрил, що рушать в майбутнє.

Гей, та й міцно засмалені шкуни,
Та й бадьоро ж риплять їх щогла,
Та й солона ж, як море, кров їх —
Варягів синього моря!

4.

Ось троє їх: суворий Рюрик,
Ясний, веселий Синевус
І третій — Трувор, лірик бурі,
Той, що окрилив співом Русь.

Один — отаман, будівничий,
Другий — морозна радість дня,
А у останнього — обличчя
Палає яростю вогня.

А люд — ні Елліни, ні Скити —
З цих візантійських україн...
Як їх натхнути, розбудити,
Щоб став їм Дажьбогом — Одін?

Як обернуть рабів в буйтури?
Залізо із землі зачать?
— І викував похмурий Рюрик
Рабам хрещатого меча.

Як розгорнуть їм даль хвилеву
За ці степи, за племенá?
— І Сивоусому Синéвус
У дар засмолює човна.

Як оживить їх мертві душі,
Як запалить ледачу кров?
— І Трувор полум'я ворухить,
І ставить вічну хоругов.

5.

Став на землю варяг. І загорілась відвага —
Бористенського плеса обабіч — на дикий степ,
І у скитських Атенах Руси великий каган
Степовою потугою шіроко й сийвно росте.

На чотири вітри, від північних лісів до моря,
Від карпатських смерек до блакитного Дону —
окрес,

Та на груди цієї землі покладає історія
Із шляхів, племенами протоптаних, вічний хрест:

То човнами і волоком — путь із Варяг у Греки
Та навпоперек давній, татарський той — Чорний
Шлях...

... І зі Сходу на Захід далеко летіли лелеки,
І німіла, дощами напита, осіння земля...

Тільки ржею взялась і зламалась варязька криця,
Танув конунгів скандинавських крижаний дух, —
Подих моря живий — суходоловій тиші кориться,
М'язи вікінга слабнуть у сонячно-хмільнім меду.

Коли ж чорною хмарою сунула чорна Азія,
Табунами і гарбами рушила татарва, —
Не єдиний варязький стяг, а окремі стязі
Димний вітер жорстокого бою хитав і рвав.

1926.

ПРОЗРІННЯ

1.

Всі вироки, здається, проказав
Рвучким і ярим віршом... А Россія
Ще догнива, як здохлий бронтозавр,
І труп — горою — мертво бовваніє.

О, люте стерво! Твій посмертний дух
Ще мстить — смердящий, безнадійний Лазар, —
Але намарне: навіть гній потух
І тільки низом стелеться зараза.

Даремно радиться синедріон
Крикливиць та шаманів євразійських, —
Бо ні хвори віку, ні Сіон
Не воскрешать. Бо сонценосим військом

Епоха йде молитви і вогня,
Земля напнулася готикою росту
Й, — де нині — бруд, де — парші і короста, —
Дзвенітиме прозора радість дня.

Крізь гноїща, крізь цвинтарі руїн
Буятиме нестримний рух природи

І, замість цих калічних україн,
Рослинами зростатимуть народи.

Ще прогримить останній судний грім
Над прóсторами нéладу і зради
І виросте залізним дубом Рим
З міцного лона Скитської Геллади.

2.

Минулому — лиш ладан епітафій.
Ні жалість сліз, ні черні чорний крик:
Одним нестримним, ярим автодафе
Розгортується наш нестримний вік.

Потоп і трус, і невгамовний вітер, —
Всю вичерпано хресну кров Христа
І — ген гряде Великий Інквізітор,
І на чолі його палає мста.

Так: правда — мста. Бо за легенди й морок
Вже не сховать кривавий гріх брехні:
Вогненна кара покара простори,
Стара земля відродиться в огні.

3.

Ще початок. І серце вірить хоче,
Що ліпота рослин — не тільки лаштунки,
Що в кожному стовбурі космічна кров рокоче —
Ген д'горі пруг, готичний і стрункий.

Нескінчена і нескінченна проща
Повз вулиці й поля, повз люди і роки,
А там свистить простір, буяє нехвороща
І казяться і мстять накликані віки.

Дуднить земля. Нещадно б'ють копита,
І кінь Мазепи змучено хропить.

Ти, року Божого цього Господнє літо,
На спраглий степ хрестильну кров скропи!

1927.

ЗАМІСТЬ СОНЕТУ

Клянущий земний, гріховний, чорний рай
І сляйна смерть віднині — ясний вирій.
Хай навіть так — бронзовий самурай
І хай криве жорстоке гаракірі.

Не рідний він, небіжчик „рідний край“,
Що відьмою майнув в кривавім вирі, —
Личини, вовкулаки, харі, звірі
Та хижих зграй хрипкий надтрупний грай.

Ні поля бою, ні легенди кари,
Лиш кров гнила зродила ржаву цвіль.
На суходолі проклятим отари
Виспівують нудний бандурний біль.

Що ж? Рух ножа й — навік майне: татари,
І вилиць лиск, і даль неплодних піль.

1926.

ДУМИ МОЇ, ДУМИ...

1.

Повіє вітер з Понту. Скитський степ
Обудиться, зітхне і буйна тирса
Зеленим морем знову проросте,
І побіжать зелені хвилі.

Ширша

За синє море встане широчінь...
О, земле вічна, ти — одна на світі! —
У небі глибиніє древня синь,
Внизу — прозора велетенська тінь
Від хмари, що жене південний вітер.

І при балках оселі заквітча
Вишневий цвіт, розквітлий снігом сонця, —
Твій шлюбний цвіт — та срібная парча.
І чорні очі глянуть крізь віконце.
Ой, вийди в сад, що бджолами бринить,
Поглянь — земля справляє з сонцем шлюби!

... Та вдарить час. Мов меч, упіде мить.
І нікому тоді оборонить
Твою весну від вихору і згуби.

Вже й ненависть згаса, а я не вспів
 Її вогнем твій смуток запалити.
 Часами чути панахидний спів,
 Часами — скрегіт...

Просторінь та вітер

Все поглинають. І відходиш ти
 За сиву млу, в сльоту дощів осінніх,
 І не збагнуть, як пророста насіння
 Між бур'яну та будяку пустинь.

Голодним вовком виє листопад.
 Все полягло в єдиній пізній жертві.
 І нікому повстать і наступать
 В осінню муть, де голос вже завмер твій,
 Де губиться шматками сивий степ.
 Та в глибині твоїй цвинтарно-мертвій
 Зітліле зерно пружиться й росте.

Настане час — зійде — і встануть Мертві.

1931.

БЕАТРІЧЕ

І знову зустріч. Це вже тричі
У днях життя її зустрів.
Тонке обличчя Беатрічі
Прозорий смуток загострив.

Лани. Пшениця колосисто ничить.
Широкий вітер лине злотом хвиль.
Добриденъ, польовая Беатріче,
Селянська музо цих достиглих піль!

Куди ідеш? — Зажевіле обличчя
Ховає марним порухом зусиль.
У кошику вода та хліб і сіль, —
Обід батькам. Не має часу. Кличуть.

Пішла. І тихий промінь ясно згас,
І знов тече земний, звичайний час, —
Немила праця, визначені стрічі...

Ось — мірай, обраховуй, конструуй,
В умовний час хвилюйся і цілуй,
І гірко знай, що є десь Беатріче.

6. VIII. 1928.

ПРАГА

...wie menschlich sie Madonnen planen...

Р. М. Рільке.

1.

Під позолоту повечір'я — прозоріш синь.
Над містом сяє хмарний вирій — лунка глибінь.

Над містом шерех крил небесних, крик ластівок,
І, ніби по минулих веснах, мій легкий крок.

Так примиренно і так просто простує ніч.
На ликах Карлового Мосту відблиски свіч.

Тоді вшухає племінь спраги — співуча мить! —
І вічність на каміннях Праги ляга спочить.

2.

Літо росте й проростає крізь все, —
Ссуть коріння і пружаються віти,
Кожна квітка солодку ваго́ту несе,
Туго — персами воздуха — вітер.

Кров зелена кружляє по жилах рослин,
Людським тілом владає — червона.
Всесвіт — храм, де копула блакитних глибин
Двиготить злотосонячним дзвоном.

Може, власне, в цім парку, мрійний юнак,
За ростом рослин слідкуючи тільки, —
Знаходив вічності тайний знак
Райнер-Марія Рільке.

Тануло небо, як віск голубий,
На листях тремтіли сонячні краплі, .
Шепотіли крилами святі голуби
Про святі міраклі.

І глибоко внизу — срібний клекіт ріки, —
В кам'яних берегах пропливала Влтава,
А над Прагою сяяли сонцем віки,
Чатувала архангелом слава.

1926.

A. D. MCMXXXIII

Ані ша́блі, ані ножа
Не схрестити в останнім герці:
Та ж камінно-мертва душа,
Те ж безлюбе і чорне серце.

Вже нема хуторів і держав,
Тільки трупи в житах, тільки трупи
Та від хрипу кривава іржа,
Що замкнула посинілі губи.

Може скажеш: зійде? проросте? —
Поміж ребрами хат, по дорогах
Диким зіллям здійсмається степ
І регочеться з неба і Бога.

Диким, древнім, монгольським виттям
Необмежена далеч заводить.
Сірим попелом стало життя
Під огнем степової свободи.

Але сонце не згасло. Горить
Незворушене, ба́йдуже-біле,
І освітлює тишу безсилу
Летаргічних століть.

1933

Відвіку покарано степом
І прб́стір всю силу п'є.
Під смагливим монгольським лепом
Та проказою — тіло твоє.

І не вирватися, не стерти,
Вгрузлим тулубом не повстать,
І даремно благають смерти
Перепалені болем уста.

Ні, не вмиш ти. Марком Проклятим
Будеш мукою мірять віки
Та у птьмі голодної хати
Тишком-нишком стискать п'ястуки.

Та у чорній нестямі істоти,
Де гарчить гайдамацька душа,
Відчуватимеш зимний дотик —
Солодкаву зрадливість ножа.

Але й ніж не спасе, не допоможе...
Дикий вітер та чорний степ, —
Лиш будяк на нім — Боже наш, Боже! —
Мертвим, чортовим зіллям росте.

4. X. 1932.

З „ЛЮДСЬКОГО“

Вже закінчили жати жито.

Голодні обрії. Глибинь.

А тут — тонкий, порожній зшиток

І вічний заповіт: люби!

І трудний хліб чорствий, щоденний,

І темні многотрудні дні,

І в снах — Геллада і Атени

Та хмурі степові вогні.

А поруч, як весталка сонна,

Вартує жертovníк — вона,

Проста, Земна моя Мадонна,

Проста, Земна моя Жона.

21. VIII. 1925.

З „НОЧЕЙ“

Розквітлий сад і місячна імла.
У вогких вітах — голос соловинний.
... І ніч майова п'яно попливла,
І гріх стає, мов дівчина, невинний.

Ні. Тричі ні, о, Фавсте молодий,
І ти о, Маргарито світла й чиста:
Між трав і квітів — вогняні сліди
Того, хто все заляв отут, — Мефіста.

В сп'янілих квітах дишуть тьма і гріх.
Все отруїла тьмяна пристрасть ночі.
З-під темноти сичить стиснутий сміх:
Ще мить — він з'явиться і зарегоче.

1932.

Українські візантійські очі —
Як я знаю цей нещирий зір!
В сонних рухах роблено-дівочих
Ще прадавнє, вроджене: ясир.

Тільки там пекли буяння, врода,
Запашний, як квіти степу, чар, —
Тут — тавро калічного народа,
Втіха ката й мати яничар.

Тільки там, видряпуючи очі,
Як вовчиця, гинула в борні,
Тут — рабиня, кожному, хто схоче,
Дике тіло, що кохає гніт.

Дике тіло й мертву душу — Боже! —
О, який же чорний гріх споїв,
Щоб віки, віки по бездорожжю
Нести Вієм невидючий гнів.

1928.

З „АНТИМАРІЇ“

Не ім'я благодатне — Марія —
На зеленій біблій піль, —
Все малює мєя малярія
Фантастичний фатальний біль.

Мозок видряпатись не годен
З міцно збитої кулі кісток, —
Що ж мені повідневі води,
Перший пружний, липучий листок?

І оці нарциси безкровні,
І незаймана ніжність вишень...
Хай загинуть бліді, молитовні,
Всі, що свято кохали день,

Всі, що вірили і горіли
Восковою свічкою літ.
„Хай живе засмальцьоване рило
Непідлеглої небу землі!“

14. V. 1925.

З „ЧОРНОЇ ГЕЛЛАДИ“

Пам'яті Петлюри.

1.

Відійшли у негоду, у рóзталь.
За плечима хрипів Батий.
Прокаженна земна короста
Відбивала татарські сліди.

Сизий простір, за милою — миля,
Мовчазний і ворожий — минав,
І мороз на тілі Поділля
Підкопитні кріпив письмена.

* * *

В ті розжеврені, хижі години
Невже ж спочивав Господь?
Страшно покритки Катерини
Мордували покірливу плоть.

Страшно й соромно лоно голе
Випиналося з-під ганчірок...
Чом же дике, неплодне поле
Не відвідав тоді пророк?

Чом не кинув у тіло повії
Блискавкою — благодать?
Ти склепив тоді хмарні вії
І ніхто не посмів нагадать.

Лиш, вслухаючись в шуми земнії,
Як одбой вигравав сурмач,
Гамувала пречиста Марія
Свій нестримний жіночий плач.

25. V. 1926.

* * *

А осінь глуха і зимна
Стіною туману йшла.
Лиш епоха пекуча і димна
Ще дзичала крізь ню, як стріла.

Розтремтілі простори гойдались
І хилились крокам у такт,
І летіла горбата далеч
Від хреста — і — до хреста —

Там, де Захід зіяв, як брама,
До відвічних прабатьківщин.
Над непімщеними ж полями
Ще гримів наш залізний чин.

26. V. 1926.

УБІЙНИКАМ

(25. V. 1926)

I.

...глупая пуля.

(з російської преси).

Ви жахнулись — далеко зайшли? —

Смерть помстила і каються пізно,

Ось крізь сутінь російської мли

Україна рокоче залізно.

Вирок стався, імперія — труп,

Догнивають отруйні останки,

Та під громи архангельських труб

Вже побідні готуються ранки.

Там, де тьмою душило лани,

Де ордою буяла навала, —

Розгортається синь далини,

Наростає епохи зачало.

2.

...Kein Loſos und kein Lorbeerblatt.

Sir Galahad.

О, бідний, жалісно - убогий

Гіперборейський примітив:

Тупі, кирпаті, злобні б́оги,
Одноманітний, голий спів;

Болотяна імлиста площа,
Берізки хорі і брудні, —
Даремно сірий дощ полоще
Замурзані навіки дні...

„Ні лотосу, ні лавра“ — позем! —
Ні натяку на вертикаль,
І лиш тупим тяжким морозом
На півроку закута даль.

В нещасний час, „на зло Європі“,
Ваш божевільний деміюрг
Створив кубло гнилих утопій,
З туману й крові — Петербург.

Та гниль і зло не стали тілом,
Незродженого — не створить,
І місто марно протремтіло
Марою мертвих двох століть.

Харчовані невластним хлібом,
Ви мріяли — зламать, збороть
І дикунів державна диба
Нам люто мордувала плоть.

Полуботок, Шевченко, Гоголь —
Здушить, скалічить, отруїть!
Не ліцарство, не перемога,
А тільки зрада, підшепт, їдь,

А тільки найнята отруя
Та куля, куплена за бруд.
Страшиться ж! Закінчився суд —
І кара йде, і гнів вирує.

4.

... Ми оберньомса к вам
Своею азіатской рожей...

А. Блок.

Страшніш за радість дня, страшніш за все на світі
Була убійникам Геллада наша — Русь,
Як крадене ім'я, як знак духовних уз,
Як те, що в їхню тьму співучим світлом світить.

І от за сонячність, за ясний усміх муз,
За молоко і мед, за хлібне злото літа,
За строфи Лесіні — за стріли Артеміди —
Помстилися. Псевдолюдський гамуз!

Дикун навів пістоль, щоб розстрілять ідею
Готичну, як буття, нестриману, як гимн,
Щоб в сұздальський хаос, в глуху Гіпорборею

Замкнуть і задушить наш неминучий Рим.
Наївний варваре! Порфірородна кров —
Це пурпур Цезаря на вічну хоругов.

II. 1928.

ДІВА - ОБИДА

Встала Обида в силах Дажьбожа
внука, вступила дівою на землю
Трояню, всплескала лебединими
крили на синім морі у Дону плес-
сучи, упуди жирня времена.

Слово о Полку.

1.

Прокляттям, прокляттям ця назва
Це світле і тихе „поляни“,
Мешканцям залитої кров'ю
І п'яної кров'ю землі, —
З обличчям в розтерзаних язвах,
З очима в кривавім тумані,
Чиї воронії брови
Загнулись в татарські шаблі.

О, ні! Не світлий, не тихий
Селянський, вечірній спокій, —
Єдиним полем бою
Розгорнулася далечінь:
Вітром регоче — лихо,
Псами виють — епохи,
На вітровім безкраю

Сурмою

Вітер

Історії, —

В просторах

Дзвенять мечі!

Ти думав: повернешся з поля, —

Чекає вечеря, жінка,

Сонцем нагріта присьба,

Місяць, бандура... Так?

А крик від пекельного болю!

А бою криваві обжинки!

А в грозах і бурях іспит!

А смертю роздерті уста!

24. XI. 1924.

2.

Лежиш, розпусто, на розпутті,

Не знати — мертва чи жива.

Де ж ті байки про пута куті

Та інші жалісні слова?

Хто гвалтував тебе? Безсила,

Безвладна, п'яна і німа

Неплодну плоть, убоге тіло

Давала кожному сама.

Мізерія чужих історій
Та сльози п'яних кобзарів —
Всією тучністю просторів
Повія ханів і царів.

Під сонні пестоші султана
Впивала царгородський чар,
Це ж ти — попівна Роксоляна,
Байстрюча мати яничар!

Чаплінському — ясир кохання —
Це ти, безславна і лиха,
В Богдановій ятрилась рані
Вогнем образи і гріха.

Стрибати в гречку — тільки й щастя,
Щоб в корчах зради завмирать —
Це ти, пусте, неплодне трясця,
Ти, Пріська гетьмана Петра.

Звідціль черкаська твоя шатость
І рабська кров твоя звідціль,
І діти, мов дурні курчата,
І сліз — пісні, й бандури — біль,

І та розслабленість ледача
І серця, й розуму, і рук, —
Безсила насолода плачу
Безсоромно-плебейських мук...

Невже ж калюжою Росії
Завмре твоя широчина?
... А над степами вітер віє!
А в небі гуркотить весна!

А степ, гарматами пооран,
Тремтить від крові і кісток,
Та про бої віщує ворон,
Червлен тримаючи шматок.

Повстань, як древле! Панцир з міді
Замінить лахи й ганчірки, —
І знов дівоча стать Обиди
Звитяжно гляне у віки.

24. VIII. 1926.

НЕВИМОВНЕ

...свивая, славію, оба поли
сего времени...

„Слово о Полку“.

...сонце затьмарює хмара ненависти... вівці
й голуби — і ті вже клацають зубами.

Лист з України, XII. 1931 р.

Ти стелеш степовий килим
Знов гарбам, копитам та юртам
І очі застеляє дим,
І кров нуртує тюркським нуртом,
Як і тоді.

Батий? Тімур?

— Цілуй, цілуй кінець халату!
Чи ж захистить софійський мур
Сліпий простір і утлу хату?

Бог не пожалував віка:
Вже сім століть ця епопея —
По кам'янистих ташликах
Та по рибальських балаклеях.
Рвучкий мутиться Кагарлик
І сонно котиться Синюха, —
Та той же зойк, та той же крик
Лунає жалісно і глухо.

Вже сонце тьмарить хмара зла,
Ягнята клацають зубами,
Ти ж бур'янами поросла
І замість хати — вовчі ями, —

Та з бунту ще не збився гурт,
Гудзами не набрякли жили,
Важкої крові тюркський нурт
Залізне лезо не прошило
І воля не знайшла вістря...

Так, покриткою, йдеш віками
І в дикім лоні, наче камінь,
Монгольське важчає байстря.

24. IX. 1932.

МОЛИТВА

Все упованіє моє
На Тебе, мій пресвітлий раю...

Т. Шевченко.

Воркував голубий Іордан за Її плечима,
Крильми срібними краяли вічну блакить голуби,
Її звали — Марія.

— А як же вгадать твоє ім'я,
Що його десь шепочуть дрімучі дніпровські степи?

Там — під теплим вітром ніжно рипіли оливи,
Кедри широкошумні кликали в холодок...
... Чи це буде, коли молоком забуває вишневий садок,
Чи це станеться в буряній ночі осінньої зливи?

Між нарцисами Назореї — біла лілея —
Під збанком з водою хилила смагляве плече...
— В басаманах ріллі, о, кривава моя Галілеє,
Чорна праця землі степовую мадонну пече!

Між зеленої рути — блакитним барвінком встала,
На сорочці — не заполоч, то — закипіла кров...
Та недаром, недаром гарматами проорало
Трудну путь прийдешнім століттям через Дніпро!

Та недаром, недаром весь степ кістками засіян
І на кожному хресті придорожнім розіп'ято біль.
Припонтійським степам породи степового Мессію,
Мадонно Диких Піль!

19. III. 1927.

З „ВАРЯЗЬКОЇ ВЕСНИ“

Поможи мені, римський орле,
Моїх каторжних предків тавро!
Над життям моїм — кара на горло,
На руках моїх — зрадницька кров
І в багрянім тумані — зокілля...
Обірвався проваллям шлях,
Тільки вітру остання хвиля
Погасає на диких полях.

Так невже ж це історія вмерла
Й на могилах твоїх полягла?
Нащо ж сяйво гранчастого берла
І крило вороного орла!
Нащо ж тяжко котився чавунний
Гул нечуваної доби
І — під чвал степової фортуни —
Нещадимо гукало: добий!

Ні. Не вірю. Не вірю. Не вірю.
Буде. Буде. І будемо ми
Дратувати залізом звіря,
Руйнувати логово тьми.

Ще почуємо подих просторів —
Чорноморського вітру гуд,
Ще глибоким плугом історії
Перейде наш останній труд.

Бо незбагненно-темен і димен
Цей уперто-тривалий час,
Час залізний Варягів і Римлян,
Час сталевий вогня і меча!

1927.

КИЇВ

В час невідомий, в час нежданний
Ти знов розімкнеш свій язик...

М. Філянський.

I.

По зморі монгольського іга,
По трупній отруті Москви —
Сей город архистратига
Знов квітнув, як ярий цвіт.

Зі сходу надхóдили бурі
Гуділи рвучкі вихорі, —
Він золотом у лазурі
Горів на своїй горі.

І щедро спадали шрапнелі,
І кулі клювали лице,
Та мури Мазепи й Растреллі
Уперто казали: рцѣмъ.

1931.

ПОРТРЕТ

Ненавидим прокляту мідь,
Бетони і чугуни..

П. Тичина.

Ти крихкий, невдалий і плаский,
Дальній родичу Сковороди, —
Панська ласка, бо з панської ласки
Від рабині ти, власне, й вродивсь.

Не червону, а жовто-іржаву
Ти одержав у дідициність кров,
Щоб кріпить прокаженну державу
І отроювати Дніпро.

Гіпертрофія пів-інтелекту,
Рахітично-ритмований нуд — — —
А історія з орлім клекотом
Так натхненно крилила весну!

А космічні вітри скуйбвдили
Апокаліптичні вогні! —
Ти ж і ті, що з тобою, бовтали
По калюжах вчорашній гній.

Фарисей в прозодежі митаря —
Ти ховаєш за шкельцями зір,
Бо твій бог — з маленької літери,
Бо із фаху ти — євнух краси.

1926.

Ю. Л.

І, дійсно, лист Ваш — подих моря,
Солоність вітру й воля хвиль.

В живім просторі неозорім
Зростає дух і слабне біль.

Так, уявляю: білі дюни,
Блакитний віддих глибини,
А вітер вічний, вітер юний
Співа про звабу далини.

Там очі вічно смокчуть далеч,
Там конквістадор — чоловік,
І те, що даль пророкотала,
Стає легендою навік.

З. IX. 1926.

ЗЕМНА МАДОННА

Як іонійська колона
Рожевіє дівочий сніг,
Ховаючи опуклість лона
В лілях рук, в лілях ніг.

Єдина! Не ображу зором
Двійник Мадонни на землі.
Ось пурпуром Цітери — сором
І на щоках і на чолі,

І б'ється кров в блакитних венах,
Як птах під вітром весняним.
В яких готичних кантіленах
Навіки виспівати гимн!

Там — Приснодівою — Мадонна,
Тут, на землі, зорієш — ти,
Що в пурпуровій мушлі лона
Ховаєш перлу чистоти.

1930.

Я знаю, що потрібно інших слів.
Не грішних цих, що — стерті, як монета,
Не мертвих цих, що в життєвому злі
Свій трупний яд ховають для поета.

Така доба, такий рвучкий розлив!
Та не убгать в закінченість сонета
Цей вир, і корчі, жили і вузли,
Цей лютий пруг назустріч темним метам.

Я знаю, що колись, в вечірній час,
Здивований нащадок усміхнеться
На німич строф, на вбожество окрас,
На наших Юліанів і Лукрецій...

Гула найнеповторніша із діб,
Та не почув нічого людський дріб.

4. III. 1930.

ПЕРСТЕНЬ ПОЛІКРАТА

ДОЛЯ

Не квітне заповідний сад.
Не бачу ні сестри, ні брата.
Ти все вертаєшся назад,
Як рік, як перстень Полікрата,

Що не втопити, не згубить,
Не замінить і не забути.
Так подих вічної судьби
Вогнем перетинає будень.

Ти не камінний сфінкс пустинь,
Ти не мара й не костюмара:
В бездоннім зорі — зимна синь,
А в пристрасних обіймах — кара.

Була ти музою, й пилі
Уста медузи кров уяви, —
Тоді однаково гули
Хвала й хула пустої слави.

Була владикою, що слав
Країні згубу звістувати,
І вісника кляли насхвал
Апостоли і апостати.

І тільки іноді пливло
З рамен суворо-мрамурових
Співуче запашне тепло
На мить розквітлої любови.

13. III. 1939.

ПЕРШИЙ ПОДУВ ВЕСНИ

Перший подув весни — і Твій віддих вже знову зі
мною,

Перший вітер дихне — і Твоя широчінь у очах.

За чужий горизонт, за цією чужою весною

Двиготить Твоя даль, Твоя зваба, Твій біль і Твій
жах.

Дальний гомін росте, мов гарматній заобрійний
гуркіт...

І враз пісня, як хвиля, ударить: Ой, гук, мати, гук!

То кіннота весела, мушкети, здобуті ще в турків,

Прапорі, як вітрила, над лісом піднесених рук.

А за нею колони — піхота струнка й легкостопа,

Ген полки за полками...

І ось повертається все.

Так встає Несмертельність. Чи бачиш, днедавня

Европо,

Марш Поляглих, марш Мертвих? То співи їх вітер

несе.

Розцвітають їх рани. Їх кров переквітла на маки.

О, святий Пантелеймон їм сцілив калічні тіла.

І на лицах їх — сонце, на грудях — невидані знаки,

І під стопи дзвінки їм покірنا земля попливла.

1937.

ВІЧНЕ

1.

Досі сниться метелиця маю,
Завірюха херсонських вишень.
Золоті її очі впивають
Степовий необмежений день,

Що зростає у небо, у вічність...
Плине вітер крізь села, сади,
Золоті її очі й ритмічні
Сині хвилі річної води.

2.

Як забути? Яка ж гадюка
З серця вижерти спогад могла б:
Зір — пекучий, як мука й розлука,
Мову — мед тих пахучих силляб.

В прибережне нагріте каміння
Б'ється з плюскотом зимна вода,
Незабутньо-співуча і синя,
Несмертельна й повік молода.

І на тлі її — тіло дівоче,
Заціловане сонцем... Верни!
Поверни золоті її очі,
Сині хвилі і вітер весни.

3.

А сад вирує в хуртовині цвіту,
Бушує біла буря пелюстків.
Крізь чари весняного ненаситу,
Мов полум'я блакитне, лине спів.

То вже вертаєшся з Синюхи. Плине
Знайомий голос. Плине і пече...
Повік, повік не згасне й не загине
Той сніг вишень, те золото очей.

21. II. 1934.



ЛИПЕНЬ

Червоним полум'ям півоній і троянд,
Крихкою пристрастю ірисів ледве-пряних
Пашіло пополудня в квітнику.

А з саду теплий легіт, мов дихання,
Донісив мед розквітлих лип, і липень —
У всій пишноті ніжності, у всій
Розкоші літа степового — млосно
Тремтів, як на високій ноті голос:
Ще мить — і обірветься, і замре...
Але трива блакитна кантилена
Й немає меж, немає їй кінця.

І вірилось, що з тим липневим гимном
Зростатиме затиснуте дихання,
Що медом лип заліпляться каверни,
Що сильні квіти, повні вщерть коханням,
Наллють се тіло спрагою життя —
І наша мати... ще на рік... зостане...
Вона сиділа в квітнику — прозора.
Під скронею, посрібленою вчасно,
В блакитній жилці бивсь нерівний живчик
І зраджував симфонію сухіт,
Що нею двиготіло схудле тіло.

На столику лежав „Кобзар“, розкритий,
Де саме „шелестить пожовкле листя“
(І, дійсно, сторінки були пожовклі
Й притиснуті футляром від пенсне,
Вони — під легіт — злегка шелестіли).

Ще стигло молоко в високій склянці.
Благав даремно випити. „Я — потім“.
І хоч обличчя лагідно всміхалось,
Та очі уникали мого зору:
Були вони злегенька помутнілі
Так, ніби за серпанком вже ховали
Останню мудрість, неземне знання,
Що тут — кінець, що більше не допоможуть
Ні молоко, від туку — бурштинове,
Ні квіти сі, зомлілі від кохання,
Ні липи, що зітхають теплим медом,
Ні навіть пристрасна потуга липня —
Ся оргія надхненної природи,
Се буйне свято пахощів і барв.

І стомлена сим святом сьогобічним
Без слова, подивившись просто в очі
Й не глянувши на торжество землі, —
Вона пройшла у сутінки кімнати,
Зіпершись на мою змертвілу руку,
Що раптом очутилася від іскри:
То впала яра матірня сльоза.

В кімнаті гостро пахло креозотом.
Задушну сутінь ще тісніш згущало
Олійне сяйво синьої лампадки,
Що в пітьмі сій з'ясовувала все.

А межі шпар не домкннутих віконниць
Палахкотів побідно буйний липень.
Дзвенів нещадно-пожадливий день,
Цілюючи ненатлим сонцем землю,
Безсоромно-прекрасну, п'яну землю,
Що з пристрасти і любовців казилась,
Танцюючи розпусно-тучний тілом
Блюзнірський тан розкоші і гріха.

І, обгорнувши зяблі ноги мами,
Я вийшов з склепу чорної кімнати
В вируючий, шалений сонцем день.

Подавсь у сад, де умлівали липи,
Де яблука й морелі наливались,
Де, граючись з байдужо-синім небом
Теж байдуже пливла собі Синюха.
І там, сліпий від гніву, непритомний,
Кидав їм всім образи і прокляття.
Нагадував, що кожен клаптик, кожную
Рослину викохали її руки.
Що се ж вона важкі носила відра —
Синюшною водою поливати.
Що се ж її отут ступали ноги,
Ті ноги, що тепер отам — холонуть...

ДУМА

Скільки бачили ганьби і чули образ ви,
Як казились навколо вас зрада і гріх,
Та камінням звучать кремезні ваші назви —
Чи Крем'янець, чи Дубно, чи древній Остріг.

Та камінням звучать і тривають, як камінь,
Мури ваших руїн серед лісу і гір,
І вдивляються башти у далеч віками
Понад колоточ діб, понад суєтний вир.

І глухі цвинтарі, й легендарні каплиці
Тихо скупчують силу, що в вічність росте.
І сю тяглість епох, що міцніша від криці,
Не зазнали ніколи ні Сівер, ні Степ.

Тільки Київ один, що встоявсь під вітрами
На кістках і на крові великих могил,
Бо ударив буран і — наостіж всі брами,
І вдиралася Азія тьмищами сил.

Все топтала й змїтала на пустку, на Гобі,
Безборонно лежала нага рівнина,
Аж нарешті кінчався нещадний колобіг
І тоді опритомнювалася вона.

Тут вітри не страшні. Тут земля гудзувата
Напинається м'язами впертих горбів,
Тут здалека свій пазур простерли Карпати
І по вижлобах крейдою шириться гнів.

І даремно сполоскують води зрадливі, —
Не розчиняють старезних карпатських кісток.
Лиш підземно гудуть чорторії по зливі
Й надимається грізно незнаний потік.

— — — — —

Сонце пестить палке. Гір простерлось рамено.
Іква тихо співає під сонячний сміх.
І стоять вартові, що кремезні імена
Їхні — Дубно, Крем'янець, Остріг.

НОКТЮРН III

На далекій межі серед Диких Піль,
Там, де Чорний Шлях перетнула Синюха,
Вартував мій суворий прапрадід степи
Та дудоні ординської луни слухав.

Від сусідніх зимовників димом тягло.
У Торговиці зляканий дзвін бамкав.
Може, братові рвали останній суглоб,
А сестрі сутеніла остання тямка...

І, турецький мушкет набиваючи, в ніч
Довго — довго вдивлявся. І хлопця кликав.
І наказував довго. І плакав сич.
І пливла темна ніч, як велика музика.

1927.

ДВА СОНЕТИ

I.

Роковане повторення історій —
Сей смертний сон, сей ренесанс лихий.
Знов суходіл задушує в покорі
І згубний вітер зрізує верхи.

А десь дзвенять блакиттю береги,
Зростаючи в живучому просторі
Припливом хвиль, барвистістю факторій,
І груди моря грають від снаги.

О, сей короткий, сей кривавий рай,
А потім знов голодний крик: карай!
Карай і край!

Суворий формотворче,
Кажи горбами встати сій землі, —
Вода й вогонь хай дику плоть покорчать,
Щоб степ узрів блакить і кораблі.

26. II, 1934.

II.

Далеко кіммерійські береги,
Евксину сафірово-древні води.
Над суходолом — сизий дим юги
Та — часом — вихор чорної свободи.

Він продзичить, нещадний і лихий,
І знову — безрух смаглої природи.
Лиш обрієм мандровані народи
Пройдуть — і знов загублено шляхи.

Коли ж скінчиться вічний суходіл
Для бездорожжям виснажених тіл?
Коли ж земля, безвладна і заклята,
Обірветься урвищем гострих скель

І привітає хвилі й корабель
Фаланга спраглим окликом: *thalatta*.

22. II. 1935.

БАЛТІЙСЬКА СУІТА

1.

Все одійшло: і зойк заліза,
І гуркіт міст, і стукіт днів.
Ось широчінь блакитно-сиза,
Морського вітру рівний спів.

Тут обрій відчиняє вічність
І спрагло п'є сп'янілий зір
Удари хвиль і барв ритмічність,
І все, чим дихає простір.

Все зникло: люди і облуди,
І попіл свят, і буднів біль.
О, моря материнські груди
Під пружним малахітом хвиль!

2.

Контори, крани, крам пахучий —
І дим широкий розіслав
Під елеватором ревучий,
Зерно́м вагітний, пароплав.

Він попливе вантажним ходом,
Прокреслюючи пінний слід,
І, що б не було — вир, негода, —
Все розтинатиме бушпріт

Мерідіани і широти...
Аж ген замайорить Марсель
І зсиплють степові щедроти
Серед чужих людських осель.

3.

Естакади, підойми і — раптом
Синьо-жовтий прапór спалахнув!
І думки мої збилися з такту,
І безкрай чорноморський війнув.

Підпливли. Мов варязькая старість,
Був сей шведський щогловець міцний.
А ім'я золоте — Stella maris —
Задзвеніло, як здійснені сні.

4.

Вічні хвилі — безмежне плюскоче об межі,
Вічно хвилі — се дихає вічність у час:
Все той самий гексаметр, що ще за Гомера
Під блакиттю Геллади розмірно гримів.

Так під плюскоти хвиль рокотали століття
І зривалися бурі, і тиша росла,
І верталися знов до землі золотої
Сафірово-безмежним шляхом кораблі.

5.

Вітре, вітре-вітрило, мій князю преславний,
Тут дідизна стрибогова знову росте.
І у співі морців, і в плачі Ярославни
Однаково звучать вони: море і степ.

Двоєдина держава стихій протилежних:
Там — смарагдами трав, тут — сафірами хвиль
Володієш співзвучно в просторах безмежних
І покірливо гнуться — вода і ковиль.

6.

А бува — налягає на два дні, на три дні — штиль.
Море спить і у сні лиш недужо та важко дише,
Низьке небо мовчить над безмежжям послулих
хвиль,

Неймовірна ся сизо-молочна балтійська тиша!

Навіть чайки не чуть в зачарованості мовчання.
Двощоголовець на обрії ледве примарою мріє.
Хворе море хрипить.

Чи ж те все, що було, —
тільки мрія?

Вічність знов свої брами для смертних очей зачина.

Та прийдуть шторму дні похмурі, —
 Варязьким зимном дише даль.
 Ввижається: таким був Рюрик,
 Як ся важка балтійська сталь.

Різкіш прокреслюється обрій,
 Чіткіша — металевість хвиль,
 Що йдуть, як шерехи хоробрі
 Й несуть пекучу, зимну сіль.

Ось вони набрякли бурями й потемніли гнівом,
 І під хмарами похмурими піна стала сива.

Шерег хвиль іде за шерехом з пінними шликами
 Люто битись з сірим берегом, штурмувати камінь,

Брязь! Ще мить вода натискує, — хвиля не ослабла,
 Зеленкавим гартom блискає, мов широка шабля.

З хижим свистом шабля гримає, підрізає й валить.
 Сірий беріг не витримує вічної навали.

21—28. VII. 1931.

СВІЧАДО МОРЯ

1.

Сховалась за хвилястий виднокруг
Земна сучасність з гуркотом і чадом
І от, стихіє, подих твій і рух, —
Нещадного буття сліпе свічадо!

Розтопленим металем двиготить
Студене море і важкі буруни
Б'ють у борти, невтомні ні на мить,
І линви напинаються, як струни,

І вітер виє в щоглах, що риплять,
Схиляючись, як у степу тополі...
Й згадалася непімщена земля
У сій державі жадання і волі.

Завісою кривавої імлі
Відтята, снить у проклятім просторі
Вона, що на човнах перепливи
Її колись сини отсього моря.

Міцніє шторм. За валом вал
 Розлючену підносить голову,
 Щоб знов і знов ударив шквал
 Злим вихлюпом важкого олова.

І дрібно затрясе судно,
 Мов душу з тіла хоче витрясти —
 Твоїх глибин дибуче дно,
 О, символе й свічадо пристрасти.

Зламати волю і стерно,
 Замкнути хвилі над зухвальцями, —
 Хай чують, як всисає дно,
 Й тугими дряпаються пальцями.

Але, мов скеля, капітан
 Один панує над залогою
 Й веде судно крізь ураган
 Раз визначеною дорогою.

Аж з'явиться спасенна синь,
 Ущухне шал і море змориться,
 І неозора далечінь
 Свічадом тиші розпрозориться.

3.

Пливши у Стокгольм, я скомпонував
Гамалія, невеличку поему...

Т. Шевченко (з листа 18. XI. 1842).

Осінній Балтик злобно б'ється в борт
І пароплав — мов запорозька чайка —
Стрибає в хвилях. Даль закрила порт.
Багриє захід, як зловісна байка:

Козак кона скривавлений... Китайка
Вінчає чо́ло... Хмарний похід орд...
Та ось міцніє шторм. В один акорд
Злилися чорний шквал і біла чайка.

Вона кигиче, як тоді, як там.
І от, під згубний гул грізного моря,
Варязький відгук скованим братам —

Встають чубаті хвилі Чорноморя,
Ревуть у тьмі...

Та іншим серце мліє:
Музика бурі родить Гамалію.

4.

Від зимної суворости сієї
Далеко південь теплий і п'янкий,
Ті грона винограду, ті вінки
І сонячний гексаметр Одиссеї,
Що дише ним блакитний Гелеспонт.

Та тільки тут горить нордійська спрага
Узріть дорійську ліпоту колон
І радісний розмай архіпелагу!

Так, тільки тут, де тліє скудний день,
Де в бідних соснах, зроджених гранітом,
Північний вітер пустою гуде, —
Пече жага за простором і світом.

І легкий човен — дерев'яний птах —
Крилами весел рвався в світ далекий.
І землю прорізав навіки шлях —
Путь із Варяг у Греки.

5.

(Riddarholm — гробниця Карла XII).

Тож тут мета сієї прощі,
Мета шляхів неперехресних,
Де спить історія, як мощі,
І все здається: ось воскресне.

Ростуть у вись стрільчасті стіни
І тануть в прапорах хрещатих,
Що над ковчегом домовини
Виконують посмертні чати.

Та в прапорах тих, споловілих
В полтавську спеку, тайно скритий
Під порохом століть безсилий,
Зітхає український вітер.

Труну ж, що чорна і таємна,
Як доля мовчазна і тьмяна,
Ось стережуть ненадаремно
Сі мушкетерські барабани.

Бо в час грізний тріумфу й згуби,
Час встання з мертвих — над тобою
Не ангельські заграють труби,
Лиш — барабанний гуркіт бою.

З гробниці, вищої над трони,
Ти встанеш і варязьким кроком —
У шоломі, а не в короні —
Перейдеш Вироком і Роком.

ІХ. 1937.

СИМВОЛ

Чим далі тим похмуріш мряки,
Тим небезпéчніша дорога...
О, ніби Ніке з Самотраки,
Твоя смертельна перемога:

З одірваною головою,
Безумна і посмертно-біла,
Вона несе над полем бою
Своє сліпе й крилате тіло.

Але в руках, у тьму простертих,
В несамовитій силі руху —
Така страшна погорда смерти,
Таке сліпуче сяйво духа,

Що кам'яніє скудний розум,
Заблуканий в словесних пущах,
І шкіра терпне, і морозом
Проймає теплі жили суших...

І ось встає із піни Понту
Над хвиль розгойданим свічадом
Співуча мрія горизонту —
Сліпуча Степова Геллада.

1937.

З „ПОЛТАВИ“

1.

І підтятий і зламаний, як поконаний демон,
Він ще все намагається — вже пригаслий Карло.
... Ні, занадто фатально розгортається тема.
Щастя важко кружляє степовим орлом...

Десь за гуркотом бою, за обрієм проросту —
Голуба Скандинавія, вікінгів край.
Там весна — легким леготом, вітер — синій і гострий
І в коханій — під пристрастю — ясно сяє сестра.

Тут — безсилою жінкою, непритомно-прекрасна,
Розгортнулася обідою голим тілом земля.
... Раптом куля вкусила і кістка хряснула:
На синім — червона пляма.

2.

І знову, знову Вершник Мідний
Над брукми з твоїх кісток
Пускаючись у чвал побідний
Заносить мідне копито. 1925.

Він загнуздав і стримав при безодні
Баских стихій скаженого коня.

О, як же люто чуєм ще й сьогодні
Вогонь і дим того страсного дня!

Той час, той гук, коли в гарматнім горлі
Ревла і клекотіла яра мідь,
Коли свердлив орлиним зором Орлик
Батальний вир, похоплюючи мить,

Ту мить страшну, що нещадимо й мертво
На два віки камінням налягла.
... Поки пливла й гула гарматня мла
О, як безсило ще пручалась жертва...

Він загнуздав і зняв на хижий чвал,
А ти — летів, розіп'ятий і скутий,
В сліпий простір, що — гвалтами навал —
Став цвинтарем покори і покути.

1929.

ДО ПОРТРЕТУ МАЗЕПИ

Се відчути, вчитатись в се треба,
Розчинитись єством в сім сенсі:
Illustrissimus Dominus Mazepa
Dux Cohortis Zaporoviensis.

Срібна чуприна, чоло пророче,
Ні, не порожній зір Ніоби —
Зимні телескопічні очі
Бачать майбутнього буряні доби.

В панцир закуто груди і плечі,
Тінню за ними — спалені крила,
Серце юне і тіло старече
Пурпур і бронза окрили.

Риму козацького сивий Марсе! —
Чули століттями, віщий гетьмане,
Гул погребовий полтавського маршу
Крізь Петербургу затруті тумани.

Квітень не всує спалахнув у січні,
О, імператоре пізніх літ! —
Вічна пам'ять плечам владичним,
Що обіймали блакитний міт.

13. II. 1932.

ВІД ВІКУ Й ДОНИНІ

Відвіку й донині Геллада й Юдея —
Два вóрога лютих на древній землі —
Хрестом і залізом та ядом ідеї
Руйнують-будують і Рими, й Кремлі.

Від римських провінцій до грецьких колоній
Гриміли століття меча і огня,
Здіймались до неба безсилі долоні
І марно молили великого дня.

В коріннях зростаючих готик, як язва,
Кублилося чорне, гніздолося зло —
То ґетто душилось в пархатих міязмах,
То ґетто, то ґетто труїло й гнило.

І помста сичала, і ятрилась зрада,
І ядом руїни труїлася кров.
Два вороги люті — Юдея й Геллада —
Від Тибру, від Рену аж ген по Дніпро...

ПЕРІКЛ

Ще сяє іонійська синь, густа
Від меду й мірри сонця...

І щоденно

П'янять, як вперш, Аспазії уста
Й пливе життя, присвячене Атенам.

А ввечері, коли оливний ґнот
Облиє світлом затишок кімнати,
Про Скитію згадає Геродот,
А Фідій — в перепалці з Гіппократом —
Забубонить, і молодий Сократ
Зі смаком оповість останній дотеп, —
Тоді (в її приявності стократ)
Зника не лиш Сократова бридота,
Зникає день тривоги і змагань,
Напруження обов'язків державних...

Вона — як німфа, а вони — поглянь —
Чи ж не покірні злагіднілі фавни?

І знов розмова свій міняє цикл —
Про вірші, про виставу Евріпіда,
Й не відчува розміряний Перікл,
Що десь дорійська вже встає Обида,

Що вже Атен кінчиться довгий день,
Що забурлить життя стояче плесо
Й на тишу, на пересит сей гряде
Важка стопа фаланг Пелопонесу.

І сей розм'який, вищений світ,
Де легкий хміль, п'янкi гетери й жарти, —
Нещадний муситиме здати звіт
Перед сліпим від бою воєм Спарти.

27. II. 1939.

БАТЬКІВЩИНА

1.

Зелена Сіверщина — там вітри
Гудуть тисячолітнім ладом Слова,
Полками йдуть дружинники-борі
І пісня їх висока і соснова.

Дуднять в лісах незнаємі шляхи
І враз — горбата далеч Подніпров'я.
Там вдарить подув гострий і сухий,
Що пахне полином та кров'ю.

І прóстором розгониться земля...
О, згубо обрїїв, о, хижий плиг безкраю!
Віки — неси́та жа́доба твоя
Живить і тне, кохає і карає.

Даремно тіло пишно-золоте,
Де сині жилки рік, цілує щедро
Понтійське сонце, і вона росте
І квітне — буйна степова Деметра.

Та білим громом перетне стебло,
Та спалить колос чорним суховієм

І родиться сліпе, калічне зло,
Що будяком колючим бовваніє.

І от земля — не золото, а мідь,
І небо — не блакить, але — залізо,
І під залізним небом клекотить
Пророчий крик.

І в нім — проклін і визов.

21. VIII. 1938.

2.

Так владарний розгін до пінисто-сафірного Понту
Зустрічає зрадливе вістря степового ножа:
То врізається Азія в жовтий провал горизонту
І стирається вираз землі, і зникає межа.

Проревіли пороги — підрізано княже коріння,
І перекотиполем стає середовище сил...
А там — море, там море плюскоче в понтійське
каміння,
Там блакитною брамою кличе безсмертя краси.

Там, заквітчаний лавром, всміхається мармор жи-
вучий,
Білі сосни колон під копулою неба зросли.
Там розбуджену душу ніхто і ніщо не розлучить
З вічним сонцем Геллади, звитяжцем скитійської
мли.

І тому ся смертельна напруга, сей порив упертий,
Невгасима жага, що несе до мети крізь віки:
Безголовая Ніке, осяяна славою смерти,
Безвлад крил неоторних і вірність сліпої руки.

22. VIII. 1938.

СОБОР

Вірности аж до крови дав нам
примір святий Юрій Побідоносець.

Митрополит Андрей.
(V. 1934).

Внизу біда яриться злом,
Торгуються глупота й зрада,
Вгорі ж побідний Юр списом
Прохромлює в'юнкого гада.

І гад конає і сичить,
І на той сик його безсилий
Нечиста сила верещить,
Розлючена нечиста сила.

І знов чаїться до часу,
І знов майструє маски й назви,
Щоб сяйвну затінить красу й
Стигматами розквітлі язви.

Дарма. Над тишою склепінь,
Де вічність Божа тайно спіє,
Росте нестримно в височінь
Панцероносний брат Софії.

Він стереже нагорний храм,
Ковчег невинної обнови,
Твердиню вірности вікам,
Твердиню вірности до крови.

І ось над суєтою днів,
Де марна колоточ ловитви,
Горить любови ярий гнів
І хрест меча, і меч молитви.

І в смуті лютої пори,
І в гострих блискавицях бурі —
Над містом тьманим, угорі,
Панує Переможець-Юрій.

1938.

КИЇВ

Пам'яті Юрія Нарбута.

Се він підніс — відданий на загладу
Вітрам азійським — золоте чоло,
Щоб стерегти незбуджену Гелладу
Над вируванням пристрастей і злоб.

І від віків повзуть під стіни орди,
Як ніч, як тьма, як чорна сарана...
Навколо ж нарід, мирний і негордий,
В масній землі нестямно порина.

І від віків столичний город — вдовий:
І князь, і каган одійшли навік,
Лишень живуть міцним життям будови,
І голосний — їх кам'яний язик.

О, жаден гетьман з сих козацьких прерій
Не переніс до тебе свій намет,
Бо тут — віки, тут — блиск гучних імперій.
Тут — летаргія нестерпних мет.

Ні, не тобі мандровані держави.
Ти спиш і сниш один варязький сон,
Що встане день, покличе голос ржавий
І Третій Рим розірве свій полон.

Бо не в гіперборейських трясовинах,
А тут, де вічне море й древній степ.
Де гуркотить майбутнім Україна,
Він із землі залізом нам зросте.

... Гудуть вітри крізь площі і дзвіниці,
Та нерушимих стін не захитать!
А вколо — хлібороби міднолиці,
Висока синь і золоті жита.

21. III. 1930.

ОДА ДО ПРИЙДЕШНЬОГО

Дні Твої скалічено криваво,
За туманом мерехтить мета...
Так обридла підозріла слава,
Так гнобить нещадна самота.

Вию псом на мертвім полі бою,
Стережу сей попіл і кістки, —
Знаю, Бог розсудить нас з Тобою:
Сходять зерна, пружаться ростки.

Під морозним вітром — біла тризна,
Сніг сліпить, вирує рівнина, —
Та встає озимина залізна,
Крізь крижаний сніг — озимина.

Бачу їх — високих і русявих,
Зовсім інших, не таких, як ми, —
Пристрасників висоти і слави,
Ненавísників тюрми і тьми.

Ось їх стислі руки, ясні лица,
Голос неблаганний, як наказ,
В гострім зорі зимно-синя криця —
Вірний щит від болю і образ.

Спадкоємці бою, бурі діти!
Загримить ще раз така пора —
Сміливо могили перейдіте,
Коли треба, — розтопчіть наш прах.

Щоб без вшанувань, без академій
Кров жадала неминучих кар,
Криця зустрічала серця кремень,
Викресала іскрами удар!

Щоб тверезі зимно-сині очі
Загорались, гострі і палкі,
Лиш тоді, як обрій зарокоче,
Боєм зустрічаючи полки.

І коли доба металним словом
Збудить в серці переможний ямб,
Присуд Божий в даль Твою громово
Ознаймить гарматній дитирамб.

11. I. 1932.

ЯМБИ

1.

Завжди ввижається одне:
Ось — Чорний Шлях, Синюха, степ — ось...
І знаю, — візьметься вогнем
Епоха й виросте у епос,
Жаданий вимріяний пруг
Метнеться ввись дев'ятим валом...

А тут, де вже згасає рух,
Де громовиця відлунала
І не повернеться, — мені
В щілинах мертвих вулиць душно.

Так стогне у недужім сні
Душа сліпа і двоєдушна.

2.

Ночами сниться тіло львине
І мрамор плеч, і морок віч.
Хай все умре, хай все загине, —
Зостанеться остання ніч.

Та, що гула могутнім гимном
Любови, пристрасти і мук,
Що пропала п'яно й димно
Твою незбагненну тьму.

Всіх ранків звияжна загладо! —
В тобі всі дні мої повік.
Як душить нещадима влада
Мій вже нелюдський, смертний крик!

Я знаю всі гріхи й провини,
Що ось за них карає ніч, —
Те тіло люте, тіло львине,
Той мармор плеч, те пекло віч.

3.

Нехай мій день завечоріє,
Висока закінчиться гра, —
Маріє, невечірня мріє,
Ти не кажи мені: пора!

В бентежнім серці буде биться
Повік нескінчена весна
І волю, що пружка, як криця,
Не заламає влада сна.

На захід, у лунке безмір'я
Посунуть легіони хмар,
Над мирним морем повечір'я
Палахкотітиме пожар.

І хай, коли суворо й грізно
Триватиме глуха борня, —
Пожре мій день племінна тризна
Гучною бурею вогня.

1930.

ПО КОЖНІЙ СТРАТІ

Відроджуюсь по кожній страті,
Свідомістю, що дні оці
Sub speciae aeternitatis
Зіллють начала і кінці.

Розтерзані хірургом речі,
Отвертий механізм часу —
Все ясно і шкода перечить,
Чи марно проклинають красу.

Вже знаємо, що було й буде,
П'ємо прозорий яд знаття,
Що все тваринніш будуть люде,
Що все рослинніше — життя.

Та мудра сліпота стихії
Знайде свій шлях під гуркіт гроз
І божий дух ентелехії
Просяє космосом хаос.

1928.

* * *

1.

..Et ber ée aux lueurs d'un vague
crépuscule,
Le pol attire à lui sa fidel cité.

Французькі вірші Ф. Тютчева
про Петербург.

Що Петроград і Ленінград, що кожне
Нове ім'я тому, що стало — гній?
Народжений з порожнього — порожній,
Осквернені простори — у вогні.

Хай зміцнював полярний вітер мертво
Державу, творячи — крижаний дім, —
Розтопить все й пожре вогненна жертва
І попелу не буде, — тільки дим.

Так, тільки дим їдким задушним чадом
Перед кирпатим богом тундр і пург...
Ось: світлий Юрій над забитим гадом,
Над тим, що називалось „Петербург“.

1927.

В ПРИСМЕРКУ

1.

Епічні будні в привидах утопій, —
О, низино непевної доби!
Ось підозрілим присмерком Європи
Обволіка останні вже горби.

Невжеж залле потоком тьми, зрівняє
Глухий хаос, і над водами Дух
Широкими крилами заширяє,
Готуючись на космотворчий рух?

Тримаю ще. Затерпли пальці зимні
Держати древню ліру. Тишина.
В далечині туманній, темній, димній
Злилися низина і вишина.

2.

Діла ростуть на невмолимій черги,
Громадиться цеглинами життя,
Як рух, як пруг, як вічний вир енергій
Триває й визначається буття.

Співа блакить крізь готику рештовань.
Дзвенить цемент крізь дужу плоть будов.
— І, все ж таки: в началі було — Слово
— І, все ж таки: начальний дух — Любов.

1928.

СУТІНКИ ЕПОХИ

Зимний квітень з снігом і вітрами —
Ся весна замерзла зеленцем.
Захід, мов широкий отвір брами,
Знов зіяє кров'ю і кінцем.

І заходить ніч. І тьма Батиєм
Обляга непевний небосхил.
Скільки діб ще офіруєш ти їм?
Скільки ще Ти додаси їм сил?

Бачиш — дискусують, метушаться
Під нестримним готиком склепінь,
Але з рук їм випадає праця,
Сатана нашіптує: загинь!

Так, під белкіт і безглуздя джазу,
Солодко заламуючись вділ,
Поглинають пристрасть і відразу
Гекатомби вже бездушних тіл.

А понад збунтованим розтопом
Безформної речовини
Фосфоричним привидом Європа
Протинає дим височини.

29. IV. 1933.

TERTIA VIGILIA

1.

Вже досить справ щоденних, гри,
Любови чорної й черстої, —
В ушах пекучий шум від крил
Історії над головою,

Що важко й низько править лет.
О, ваготи доби твердої,
Хто в лоні цім — чи Архімед,
Чи римлянин, сліпий від бою?

9. XI. 1933.

2.

Той темний простір — безборонно-голий
І Дике Поле — дике й нічیه,
А в кармазинах варвар низькочолий
Ген цезаря незграбно удає.

О, моя муко! Спрагнення моє!
Чи ж чужина не скінчиться ніколи?
Ось чую, бачу — родиться, встає...
Шумлять моря, радіють суходоли...

Підземний гул вже близиться й росте:
Пекучим димом вдарить межи очі
І карою здригнеться спраглий степ
У третю стражу світової ночі.

В ній гніву лють під корчами огиди,
Любов — під ваготою зненавиди.

29. XI. 1933.

3.

Все вужчає коло. Гостріш і тонкіш
Прокреслюється мій нерадісний обрій.
За ним десь — веселі, хоробрі, недобрі
А тут — вагота моїх стиснутих тиш.

Тут дихати важко. І тхне кожна мить
Останнім зусиллям і корчами, й сконом
І день мій здається глибоким кессоном,
Засмоктаним трясовиною століть.

Десь — хвилі похмурі, десь — небо безсиле
І чайки кричать, і гуде океан...
Тут — цегла, цемент, незакінчене діло
І жили набряклі, і смертний туман.

7. I. 1934.

ФАВСТІВСЬКА НІЧ

Готична ніч. На небі, як у книзі,
Механіка виконує закон.

Холодний місяць — лисий метафізик —
Обчислює народження і скон.

Та вслухайся: оцей нічний Елізій
Зітхає глибиною темних лон, —
Симфонія, а не прозорий сон
Замерзлий в нерухомо-синій кризі!

Ударами припливів і відпливів
Здіймає груди вічний океан
І в скелі б'є. І космос, як пеан,
Гримить в безкрай.

— Ні, ще ніхто не вивів
Тієї формули. І марно в безмір сфер
Крильми кігтястими ширяє Люцифер.

1931.

25 ТРАВНЯ 1926 РОКУ

Ще мить тому — весна і цвіт,
Чужинний май в співучім сонці
... І вже щось чорне криє світ —
І де ж ви, друзі, оборонці?

Наївний рух крилатих рук, —
Ні! Свисту куль не заперчить.
І тіло падає на брук,
І ось тріпочуть груди й плечі,
І очі гасить смертна мла...

Сім хижих куль. Сім стрілів зла
Зміряли в дух — влучили в тіло:
Знялись над мертвим тілом крила
І дійсність легко попливла,
Як марний, як минулий вияв, —

Бо за повіками тремтів
Співучий степ, пшеничний спів,
Полтава, прапори і Київ.

1936.

POSTSCRIPTUM

О, так. Все сталося. Адже прозрівав
Мій дар гіркий годину мсти і гніву:
Се смеркле небо, сю кривавість слав,
Поорану гарматнім плугом ниву,

Сей плач Атен і переможний рик
Нещадної роз'яреної Спарти,
І грім ескадр, і бомб разючий сик,
І рух руки над аркушами карти...

... Та як п'янкий, як заповідний сон,
Що не доснивсь, що обіцяє й кличе, —
Вечірнім сонцем саявний Партенон
Пливе в готичну ніч Середньовіччя.

17. 11. 1939.

ПЕРЕДЧУТТЯ

Тиша рушиться й падає муром, підваженим ззаду,
Осипається цément, ворухиться давня жорства.
Балакучий ручай, холодок обважнілого саду
Та самотній намет — все покриє піщанна верства.

Пломінь злиже життя і вітри розвіватимуть попіл,
Що сідатиме сіро на вилицях мертвих облич,
Тільки сурми останнього суду по димній Європі
Просурмлять свій — від краю до краю —
призначений клич.

28. 8. 1939.

ЕЛЕГІЯ

Не дала мені доля сталевого зору,
Ані м'язнів бронзових, ні жилавих рук,
Щоб вести корабель в далечінь винозору
Там, де неба і моря блакитний лук.

Щоб під мірний гексаметр співучої хвилі
Стрінуть землі незнані рожевих птиць
І жерців, що завмерли в блаженнім безсиллі,
І моторних рабів чорношкірих цариць.

Роківане коло! — червоних рифів,
Золотого піску, діамантових гір,
В непорушнім спокої замріяних грифів,
Що зміряють і важуть нещадний простір.

Суша й море! Скарбів ваших не затаїти,
Ви за архіпелагом моїх маринь,
Як міраж океану, замріяв Таїті —
Пливучого остроу золото й синь.

Не віриш? Чи ж вічно гнітитиме кара?
Прости... Хоч хвилину мрією будь,
Що ще жде мене чорний прапор корсара,
Двощогловий бриг і блакитна путь.

1923—1943.

ДОБА

Родина — тільки вбогий човен
На невмолимих бурунах.

Над обрієм глухий Бетговен
Жадобу, захват, скрегіт, жах —
Сполучує в єдиний помах,
І буря звуків двиготить,
Вогонь скресаючи на зломах
Нещадних хвиль...

Твій біль — як мить.

Твоє життя, поглянь, — як атом.
Вичерпуй воду. Затидай
Пробоїни. Будь мужем, татом.
Керуй. Молись. Не нарікай.

Шлях Одиссея перейдемо,
Та десь скінчиться міт сторіч:
День однооким Поліфемом
Всіх звабить у печеру-ніч.

І ти, що полум'я був повен,
Затихнуть змушений тепер:
Сама доба — глухий Бетговен,
Сама доба — сліпий Гомер.

15. 1. 43.

ГОЛОСИ ЗЕМЛІ

Лівóруч скалівськóго шляху,
Високим берегом Синюхи
Встає горбами і хрестами
Архангородський ниций цвинтар.

Сліпа каплиця дерев'яна —
Побіч нерівної доріжки —
В кущах бузку та в карловатих
Вишнях, кривих і сухоруких.

Там, за каплицею — глухіше, —
Горби могил давно зрівняло,
Переплелись коріння й віти
В суцільні займища гущавин.

А ближче тут — ще простір рівний, —
Всім вистачить — синам і внукам —
В свій час зайняти місце вічне
В родючій степовій землі.

1.

Отож — почерзі.

Хрест дубовий,

А до хреста прибитий образ:

То — замість Сина — розіп'ята
Пречиста Мати на хресті.

А під хрестом — горбок квітчастий.
Тендітні квіти заглушає
Буйним, несамовитим ростом
Висока степова трава.

Отут спочила наша мати...
Трудилась серцем, працювала,
Молилась і співала зрідка,
Аж поки смерть не підкосила
Зів'ялий цвіт її життя.

І в кожному з нас, як вічна рана,
Що капотить сльозами крові,
Горить ім'я єдине — М а т и
На все життя, на всі часи.

Сухенька, люба, безгріховна,
З очима, повними любови,
Що їх блакить від сліз злиняла, —
Такою в серці назавжди,

Та ще ота рухливість, жвавість,
Ота свята природність праці,
Що їй була, як спів, як подих,
Що в ній бриніла, як струна.

Рояль, Шпільгагена й альбоми
Змінила на твердішу долю:
Дружина-мати тільки й знала
Родину, поле та город.

Всіх опромінювала саявом
І зло — ставало безборонне.
З усіх околиць провозжали
Старі й малі в останню путь.

Пригадую, як плакав Дід
Дитиною (чумак дебелий,
Обличчя — степового вовка,
Тверда статура — козака),

Кропив слізми труну легеньку:
— Невісточко, чому ж не я в ній?
— Чом, замість тебе, молодой,
Я, ветхий деньми, не спочив?

Але мовчало небо ясне
І навіть вітер не озвався,
Лише співали: „Святий кріпкий,
Святий безсмертний“. — А за два

Несповна роки упокоївсь
На дев'яносто восьмим році —
Чумак останній з тих околиць —
Старий, кремезний дід Василь.

... Отут спочила. Степ та небо.
Під сонцем, щедрим, як в Гелладі, —
Палахкотить невтомний вітер,
Пнуци прудкі вітрила хмар.

Замислишся — і вже не знаєш,
Чи час Богдана, чи Батия,

Чи десь дуднять полки Петлюри,
Чи це ще — „Слово о полку“...

Спочиньте ж, Мамо. Хвала Богу,
Що на війну не провозжали,
Що образом Пантелеймона
Не Ви, а батько попрошав,

Бо ще б сумнішим, ще б страшнішим
Зоставсь Архангород Путивлем:
Не наречена, не дружина —
То мати б сліпла від плачу.

2.

...То нам тепер кшталом оних древних
Русов, предков наших, хто можесть възбра-
нити дільности воїнственной і уменшити
отваги рицерскої.

(З універсалу Богданового р. 1648.)

То ж далі.

Довший горб — це Дідів,
А хрест дубовий — вище й ширше, —
Під стать старому... Любий Діду,
Незамолимий маю гріх:

Жива історія, скарбниця
Оповідань, байок, бувальщин, —
Та так я вірив в вічність Вашу,
Що нічого не записав.

Не записав тих слів коштовних,
Що Ви точили вечорами,

Коли соломою палили
Лежанку Вашу, і в вікно
Дивилась ніч, як казка синя
В сузір'ях зимних і таємних,
Дзвенів морозом нерухомий
Замерзлий воздух, як кришталь.
А в хаті було так нам тепло,
Так любо і цілком... спокійно,
Коли б не репліки Бабуні:
— „Ет, проти ночі — отакé
Верзеш, старий, — дітей страхати!“
На що, бувало, Дід замовкне,
Цигарку скрутить... Затягнувшись,
Одіпре: „Мой! Мовчи, стара,
А то, їй-бо, не посоромлюсь, —
Такого облизня впіймаєш,
Що тільки...“ В тім непевнім місці
Бабуня — миттю — до мисок! —
І починала вже обтерті
Ложки ще раз перетирати...
А Дід, переcheкавши, — далі —
Чумацьким возом повідань.
(Пізніш у Гоголя я дещо
Знайшов з того. Лиш дратували
Фальшива сінтакса та мертвий,
Набальзамований язик).

* * *

У хаті мешкав Дід — зимою,
А літом — в курені, пахучім
Від тютюну, що в низках жовтих,
Щодня темніючи, сушивсь.

В тім курені свої майстерні
Мав бондар, слюсар і артиста,
(Бо крім діжок, ножів, начиння —
Різьбив по дереву гаразд).

Щасливих радощів дитинства
Дід був, сказати б, арсеналом:
Шаблі, рушниці, коні — все це
Враз з орденами постачав.

Так. Мушу гріх той визнать діду:
Був вихователь „негуманний“
Й пацифістичних уподобань
Мені, таки, не прищенив.

* * *

Часів жорстоких син і свідок,
На ґвалт — не визнавав сучасся,
І Київщина — через річку —
Була для нього ще — Польща.

Бо ж Чорний Шлях повз нас проходив
І синя степова Синюха
Річпосполиту відділяла
Від українських Диких Піль.

Шість миль до Гуманя і поруч
Торговиця, — місця, де Гонта
Гуляв, як ночі кара люта,
Як тьми й відчаю чорний сказ.

— — — — —
— — — — —

Шкодá, що внуки вже не мали
Ненависти й призирства Діда
До лапотняка - к а ц а п у р и, —
Як зараз, чую дідів бас!

Шкода! Бо, може б, не зазнали,
Циганських мандрів по чужинах
І не віддали б на поталу
Країну крови та пісень...

Хоч кріпаком не був він зроду,
Але слова „сквозь строй“, „шпіцрутен“
(Точнісенько — „чека“ й „комуна“) —
Для нього мали певний зміст:

Бо сов-предтеча — Аракчеєв
Вже намагавсь творить „колхози“
На тій землі, де Запорозька
Нова Америка буде.

Тож добре взнав мій Дід Росію,
Її тупу державну дибу!
Але й фальшивих сантиментів
Не мав до своїх земляків.

І то було не хуторянство,
Чи запорозька дута пиха, —
Звичайно, степові варяги,
Були йому — рідня й рівня.

Херсонських прерій піоніри —
Були йому, напевно, ближчі,
Ніж тогобічні „малороси“,
Чи сьогобічні „польщаки“, —

Але боліла в серці цілість
Свого народу і отчизни —
За всю непімщену цю землю,
За всі ці чини і часи.

Скребли покора і ледарство,
Пекли каліцтво й рабство мертво
І раєм страченим минуле
Вставало в присмерку століть.

Отож приходила гризота, —
Рубанок падав з рук, і лайка
Лунала люто. Дід-рятунку
Шукав в... горілці, як і всі.

* * *

Він „рятувався“ раз на місяць, —
Звичайно, в свято чи в неділю,
Коли даремно ждала Діда
Бабуня з церкви на обід.

Нема, й нема. Нешира втіха —
— „Та, може, трохи ярмаркує“, —
На жаль, нікого не втішала, —
Ярмаркувати дід не вмів.

Вже й ярмарок рідіє. Спека
Спадає звільна. По спочинку
Архангородці під хатами
Балакають у холодку.

Нема...

Схилялось сонце. Тіні
Вкривали вулицю. В Синюсі
Кипіло золото з блакиттю
Й перетоплялося в сріблѳ.

Ставало тихо. Тільки птаство
Цвірінькало в медовій тиші...
Тоді — як човен, повен бурі,
На обрії з'являвся Дід.

Немов протест проти спокою,
Проти ледачої природи,
Архангородців, миру, тиші,
Покірного конання дня, —

Грізний і гнівний він надходив.
(Хоч треба б інше дієслово:
Він, в вечеровім сяйві, дійсно
„То виринав, то потапав“).

Отак то, певно, в онім часі
Передовий козацький човен
До стін Стамбулу, чи Скутарі
На диво й пострах наближавсь.

Для нас, дітей, було це — диво,
Та для бабуні був це — пострах,
Хоча й сама вона відваги
Не мала б в кого позичать.

Сама, але й залога ціла
Колись турецької фортеці
Не мала б вигляду такого,
Як Діда по́друга стара:

Ставним стояла маєстатом
Богиня дому і родини,
Тримаючи в руці дебелий
Не булаву, а — макогін.

(У данім разі берло влади
Призначення подвійне мало,
І символ рейментарства тяжко
Звисав додолу і чекав).

Але слабе перо сучасне
Для тих подій, що наставали!
Занадто все було епічним, —
Потрібен мінімум Гомер.

Скажу лишень: коротка й бурна
Баталія в старих бувала.

Горшки бабусині на цури
Побивши, йшов спочити Дід.

Так січовому атавізму —
До ewig Weibliches погорді —
Віддавши дань, — Дід спав до рана
І, певне, мав козацькі сни.

А ранком, завше через маму,
Відношення дипломатичні
Встановлював і потім мирно
Пив на т щ е с е р ц е сирівець.

Тепер ось сплять собі рядочком,
Забувши про турботи й сварки,
За все життя своє зазнавши
Один — розлуки в смерті — рік.

* * *

А недалеко й батько бідний
Такий сумний, такий трагічний...
Десь, певно близько, й брат, підтятий
Совітським голодом — на смерть.

3.

Згадав. Пройшло дванадцять літ тяжких,
Що кожен рік був довгий, як віки,
Що кожен час, і днина, і година
Пекли ім'ям єдиним: Україна.

Що б не робив, куди б не йшов, — завжди
Скорботний голос потішає: жди.

О, так, зазнав на чужинецьких бруках,
Як палить мозок мука і розлука,
Як кров із серця смокче хижий сум
І люта пам'ять казиться від дум,

Як кожен день дме зимном порожнечі
Й від сліз сухих тремтять безкрилі плечі...

А десь Вона — не знаю чим! — живе:
Архангород, Синюха, Скаліве,
Торговиця... І над розлогим степом
Таке ясне херсонське наше небо.

Нема на світі інших Батьківщин
Понад одну, що є — наказ і чин.
Нема землі коханої так палко,
Як та, що в ній, що не верства, то — балка,

А там — байрак, а там — горби могил
І хмари-велетні, і синій небосхил.

Не Капітолії, не мармори Корінту,
Приниклий до землі сільський убогий цвинтар,
Що поховав навіки під горби
Кісток і попелу освячені скарби,
Кісток і попелу, що — квітли й колосились
І, внукам та синам налявши в тіло сили,
Трудами й працею замкнувши коло літ, —
Запричастилися правічної землі.

Був чорний мор, гула війна буруном, —
Та знов весна викохувала вруна,
Бо ті, що плугом тут орали переліг —
Віддали Богу — дух, а тіло — цій землі.
І так із роду в рід триває тяг великий,
І нашою стає оця земля навіки.

* * *

Даремно, вороже, стоїш, —
Тяжка стопа твоя — непевна!
Рука раба стискає ніж,
Земля і рід злилися кривно.

Не одірвати, не рознять, —
Ти ж пробував не раз, не два вже, —
І наслідком була — різня!
І так — навік. І так назавше.

Дарма припрошуєш — „Скорись!“,
Удосконалюючи пута, —
У відповідь буде: обріз!
У відповідь буде: отрута!

Безбатченку — ти не збагнеш
Чим дише слово Б а т ь к і в щ и н а, —
Прозрієш в полум'ї пожеж,
Научишся під нашим чином.

1929.

УРИВКИ З „ПОСЛАНІЯ“

„А я б хотів у тиші над вудками
Своє життя непроданим донести“.

(„Синя Далечінь“, 1922).

„Одбирає людина в людини
Життя...“

Так і треба, так треба, країно,
Україно моя!“

(„Тринадцята весна“, 1926).

М. Рильський.

Там, де затон, латаття й лози
Незахвильованість води, —
Поет, рибалка і філософ,
Правдивий син Сковороди,
Збагнув криваву мудрість світа,
Солону істину буття.

Так яросно хитав нас вітер, —
Так хижо різало життя:
Від келії — тріски та попіл,
Від книг — розірваний папір...
Не самота, не сум, не опій,
Коли горить по всій Європі
В вітрах розгойданий простір!
Епоха здійснення утопій
І порох спопелілих вір.

Що ж? Ліпше пізно, ніж... Пробачте,
Я так зворушено радий,
Що Вам доби цієї мачти
Над лоном тихої води,
Над поплавками, над вудками
З'явилися. І, власне, Вам,
Для кого „вічне“ — не слова,
І „вічність“ — не могильний камінь...

I.

„Дай Бог, чтобы русские взяли Париж.
Пора кончить эту тушу Европы“.

А. Герцен.

(З листа до М. Корш. 2. VIII. 1848).

„Европа гние!.. Присяй-бо! Гартованці
це на власні очі бачили“.

(З комсомольських розмов).

Для них вона гниє щороку,
На радість рідних держиморд,
Та жде — не діждеться на кроки
Спасених євразійських орд.
А поки, кровушку п'ючи,
Кує на Русь Свату мечі,
І в буржуазнім far niente
Все снить про lux ex oriente.
Капіталісти всіх країн
(Лише крім Ротшільда, природньо!)
Жеруть фунтами кокаїн
І ждуть: чи завтра? чи сьогодні?..

— — — — —

(А там вкраїнській степа,
Натреніровані скоряться,
Все пухнуть, пухнуть кров'ю праці
Сліпого темного раба,
Й на балалайці, й на тальянці
По селах грають бруд і пранці...)

* * *

Одначе, що ж це я? — Для Вас
Ця філософія російська,
Здається, надто не нова:
Русь — Рим, христолубиве військо,
Сінод, нагайка, Петербург
Та хижий свист сибірських пург.
А втім, масштаб поширивсь значно, —
З „асвабаченія славян“
Наш Смердяков вже мріє смачно
Про „пролетарії всіх стран“.
Не „щит“, не „крест“ і не „проліви“,
Тепер вже планетарний плян, —
Одеського босяцтва зливи
Перехлюпнуть за океан.
Відомо ж: пуп землі в Тамбові,
Святі всі — рускими були, —
Злучили Маркса з Соловйовим,
Леонтьєвом переплели,
І от, на сором Мілюкові
І на спокусу „зміни віх“, —
Які ж можливості готові
У Мілюковерів нових!

III.

„Наш век залізний“.

А. Пушкін.

1.

Який, до біса, він залізний? —
Машині духа не вдержать.
Ось бачимо на його тризні
Залізо те пожерла ржа.
Тепер збагнули за століття
Бездушну тривкість речовин.
Яке ж страшне лишив поліття
Нам в спадок смертоносний він!
В єдиний найсвятіший шлунок
Ввесь дух людини переліз,
І звали це музично-струнно
І ніжно-лагідно: монізм.

2.

Матерію обожествили, —
Вона й розчавила самих!
Тепер, мов звірі, ось завияли
Серед пустель, серед зими.
В лябораторіях мудрили,
Гомункулів пекли й варили, —
То Übermensch, то „колектив“,
Плодили умоблуддям „ізми“

В масних перинах гуманізму, —
І прогрімів Господній гнів:
Пекуча літня тишина
Спахнула полум'ям: війна!

3.

Не схаменулись, непокори,
Хапалися за танк, за газ, —
Все гвалтували мозок хворий,
Від вічності стрибали в час.
Все думали, — минеться якимось,
А в небі рділи віщі зна́ки,
А вітер смертоносний грав
На струнах загород колючих
І в ночах осені дрімучих
Над полем бою йшла мара.
Від Марни до болот Стоходу —
Горизонтальний Вавилон!
Могили, натовпи, походи,
Через народи й крізь народи
Дзижчав і всвердлювавсь циклон.

4.

На мить завмерти, глянуть в вись би,
Туди за літаки, в блакить, —
Де Той, хто посилає іспит
Веде народи і полки.

Prima Motore, *Παντοκράτωρ*.
Душа початку і кінця,
Єдин космічний імператор, —
Двигун одвічного кільця.
Єдин — поразка і перемога
І в сяйві тиш, і в мряці бур —
Від гуду бджіл, від зерна і до
„Симфонії мускулатур“¹.

5.

Всеmuzики всесвітніх шумів
Він диригент і компоніст
І в гулі згубному самумів,
І в тім, як пада жовтий лист.
В прозорих масах океану,
Що коливаються у млі,
І в віршах мого пеану
Степам неплодної землі.
Механік землетрусу й шторму,
Конструктор ніагар і ос,
Речовинам дарує форму
І в космос оберта хаос.

6.

І от Він простягнув нам міст,
До вічності дорогу горню, —

¹ „Крізь бурю і сніг“ — М. Рильський.

Простори неба неозорні,
З'єднать з поділлям крові і сліз:
Хто смерть безсмертям подолав,
Хто переміг поганський морок,
Хто показав нам напрям вгору
З в'язниці часу й путів зла!

.
.

7.

Після распутінських синодів,
Церковних гицелів, чека,
В Росії слово „Бог“ — не в моді
І, може, все це Вас зляка.
Та, пригадавши даль віків
І уявивши шлях в майбутнє,
Збагнете Ви, що „Бог Батьків“
В кривавій пільмі диких буднів —
Вікно в блакить, в буття, в світи,
Зір неба над скаженим виром,
Побідний поклик висоти
І благодать — не бути звірем!

8.

Христос не мрія й не мара
Чи Нестєрова чи Толстого,
(Блюзнїрство пензля і пера), —
Христос — то чинна путь до Бога,

То, перш за все, моральний труд
І в днях натхненна Богом праця:
Випалювать щоденний бруд
І виростать, а не скоряться.
Щоб крізь умовний час землі
Врости у неба вічність Божу.
Це не безсилий плач у злі,
А понад злом крилате: можу!
Це не в'язничий рай рабів,
В кастратній рівності — отара, —
Ні, це в блакить готичний спів,
Це — творчість, мужність, слава й кара.
Так. Кара. Бо не мертвий „мир“,
А чинний „меч“ на землю дав Він:
Здолавши ніч, з хаосу тьми
Йде день в багрянородній славі.

Епілог.

Старі знайомі: Фавст і Мефістофель.
М. Рильський.

1.

Доба заголення всіх правд,
Руїна культів рукотворних.
Вернувсь дарёмний аргонавт
І лише тьми руно прачорне
Торкнулося безсилим рук.
Машина не спасла людини
Від смерти, самоти і мук
І підлюдині й надлюдині

Едгарів крук, в журбу й докор,
Як завжди криче: „nevermore“¹

2.

Четверту вже координату
Знайшли. Про третю ж, як — нема
І дух, двомірно розіп'ятий,
Гнітить двомірна тюрма.
Дрібним та сплосчено-плескатим,
Що загнили в людським кублі,
Їм не дано владикувати,
А — пасожитами землі
Проживотіти в гнойних верствах
І снить, на шлунок молячись,
Про „волю, рівність та братерство“
Та „перековані мечі“.

Ганебний час. Такий контраст
Лиш за одне сліпе століття.
Хто Данту брат? І хто сестра
Тій Беатрічі? Лихоліття
Все замулило й занесло,
Добро здрібніло й зблідло зло —
І зжух Наполеонів профіль.
„Старі знайомі“? — Лиш мара.
Наш вбогий біс — не Мефістофель
І Фавст — давно на біржі гра.
Збрехлілий парламент — наш форум,

¹ ніколи“ — з поем Е. Пое „The Raven“.

ПІДСУМОК

Повік весна і хміль, і слава
Та синє сяйво вишини —
Так вималювала уява
Сей світ твердий, сей світ страшний.

Літа злітають пелюстками,
Чоло проорюють роки,
Та бачу тільки крицю й камінь
І „на узгіррях вітряки“...

Нічого вже не залишилось
Ані уяв, ані марінь — — —

Але недаром серце билось
І очі вічно пили синь.

Але недаром, о, недаром
Я креслив літери цих літ:
Мій жар спажне колись ударом
І в дійсність обернеться міт.

Мій ярий крик, мій біль тужавий,
Випалюючи ржу і гріх,
Ввійде у складники держави,
Як криця й камінь слів моїх.

18. VII. 1931.
Десятил ття.

ЗМІСТ

Молитва	5	З „Варягів“	53
СТИЛЕТ І СТИЛОС		Прозріння	58
Стилет і Стилос	7	ЗЕМНА МАДОННА	
Біографія	8	Замість сонету	61
Зловісне	10	Думи мої, думи...	62
З „Сучасників“	11	Беатріче	64
І час настав...	13	Прага	65
Вечір	14	A. D. MCMXXXIII	67
Несамовитим криком крови	15	Відвіку покарано степом...	68
Уривок з поеми	16	З „Людського“	69
Arg poetica	19	З „Ночей“	70
ГЕРБАРІЙ		Українські візантійські очі...	71
Під чужим небом	21	З „Антимарії“	72
Псалми степу	27	З „Чорної Геллади“	73
Вітри історії	32	Убійникам	75
ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО		Діва-Обида	78
Напис на книзі віршів	34	Невимовне	82
З „Полину“	36	Молитва	84
Сьогодні	39	З „Варязької весни“	85
Знаю — медом сонця...	41	Київ	87
Варязька балада	42	Портрет	88
З „Горобиної почі“	45	І, дійсно, лист Ваш...	90
Шевченко	47	Земна Мадонна	91
Куліш	48	ПЕРСТЕНЬ ПОЛІКРАТА	
13 листопаду 1920 р.	49	Доля	93
З „Поліття“	51	Перший подув весни	95

Вічне	96	НЕЗІБРАНІ ПОЕЗІЇ	
Липень	98	Ямби	132
Дума	102	По кожній страті	135
Ноктюрн III	104	Не Петроград...	136
Два сонети	105	В примерку	137
Балтійська суїта	107	Сутінки епохи	138
Свічадо моря	111	Tertia vigilia	139
Символ	116	Фавстівська ніч	141
З „Полтави“	117	25 травня 1926 р.	142
До портрету Мазеши	119	Postscriptum	143
Від віку й донині	120	Передчуття	144
Перікл	121	Елегія	145
Батьківщина	123	Доба	146
Собор	126	Голоси землі	147
Київ	128	Уривки з „Послання“	160
Ода до майбутнього	130	Підсумок	170



ЗБІРКИ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА:

Стилет і стилос, Подєбради, 1924.

Гербарій, Гамбург, 1926.

Земля й залізо, Париж, 1930.

Земна Мадонна, Львів, 1934.

Перстень Полікрата, Львів, 1939.







3823

5 руб 10 коп
(1986г)



ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

Є. МАЛАНЮК

ЄВГЕН
МАЛАНЮК

ВИБРАНІ
ПОЕЗІЇ



1 9 4 3

51